

Ljubljana, sobota, 4. avgusta 1951

STEVILKA 157 — LETO XII. — CENA 10 DIN

Izjaja vsako soboto — Odgovorni urednik Vlado Vodopivec —
Uredništvo: Kopitarjeva ul. 6 — Uprava: Kopitarjeva ul. 2 —
Telefon uredništva in uprave: 52-61 do 52-65 — Telefon naroč-
niškega oddelka: 30-30 — Telefon oglašnega oddelka: 36-85 —
Številka ček rač. 604-90321-0 — Mesečna naročnina 40 din —
Poštni predal št. 42 — Tisk tiskarne »Ljudske pravice«

Ljudska PRAVICA

Proletarci vseh dežel, združite se!

GLASILO KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

MLADINA V DRUŠTVIH

Društveno življenje ima pri nas močno tradicijo. Daljša pripadnost enemu ali drugemu društvu je dajala svojim članom dvojno vzgojo, zlasti se v času pred prvo svetovno vojno in po njej, do monarholastične diktature l. 1929. Po tem času se začne tudi v društveni idejno in akcijsko vse bolj uveljavljati KPJ. Idejno-politična trdnost in enotnost mlade generacije, skovana v zadnem desetletju stare Jugoslavije, preizkušena v ognju narodnoosvobodilne boja ter prekajena v naporih vojne graditve, je nedvomno lep uspeh skrbne vzgoje naše Partije.

Kakor danes je bila Partija ves ta čas povsod tam, kjer je bilo treba v nenehnem boju za kruh, svobodo in napredek premagovati največje težave. Smele, postrtovalno in nesebično delo komunistov je navdihovalo najboljše mladince k herojskim podvigom, ki so vzbudili občudovanje vseh poštenih ljudi širom po svetu.

Zadnje čase se sem in tja v razgovorih in na sestankih slišijo utemeljene, a tudi iz nepremaganih malomeščanskih pobud slabo utemeljene kritike na račun naše mladine. Nedvomno drži, da ima v procesu poglabljanja in širjenja demokratične revolucije sodobna mladina vrsto svojih problemov, ki jih ne gre podcenjevati. Zlasti napačno pa bi bilo misliti, da bodo te probleme kar dobro rešila sedanja mladinska vodstva sama brez intenzivne pomoči generacije, ki je šla skozi ogenj revolucije.

Ni sicer res, kar nekateri zagovorniki starega sveta vztrajno pripepeljavajo, da je današnja mladina slabša od generacij pred njo (z njihovega vidika to sicer drži), vendar pa ni doslej še nobena generacija dosegla v tako razgibanem času, kot je današnja, zlasti še mladina v naši socialistični domovini. Interesno področje mladega človeka še nikoli ni imelo tako bogate izbire kakor danes, zlasti še, ker je interes za ekonomski, kulturni in politični razvoj FLRJ po vsem svetu vsak dan večji.

Saj ni neznano, da delovni ljudje širom po svetu postavljajo ustrezajoče pogoje svojim dežel na dnevni red elemente socializma, ker vedo, da jim edino taka družbena ureditev garantira mir in boljše življenjske pogoje.

Nič čudnega torej ni, če pri takem stanju stvari vstaja v obrambo preživele kapitalistične družbe vsa tako imenovana klasična reakcija z Vatikonom v ospredju. Manj razumljivo pa je bilo zlasti prvi čas po doslej najsmotnejšem aktu v zgodovini revolucionarnega boja proletariata — resoluciji kominforma proti KPJ in ljudstvu FLRJ — da so klasični sovražniki delavskih množic odkrili svojega zaveznika v vodstvu SZ in kominformskih komunističnih partij.

Tako je naša mladina z nami vred sredi trdega in neumljenega boja za socializem in to v pogojih, ko razpolaga naša, sicer bogata domovina z razmeroma šibko razvitiimi ekonomskimi silami, kar je zlasti doslej terjalo od nas vseh mnogo odrekanih in samozatajevanj, ki so za sposobni le socializmu popolnoma zanižali ljudje. Prav zato je sodbna mladina še bolj kot kdajkoli doslej izpostavljena intenzivnemu pritisku z dveh strani. Nanjo pritiska klasična reakcija, oživljajo preživele idealistične poglede na svet zlasti s področja idejne vrhne stavbe. Oživlja religiozno mistiko in ji hoče dajati pečat tako imenovanih narodnih običajev kakor tudi činično dekadenco razkrajajočega se meščana. Z njo skuša razkrajati zlasti intelektualno mladino, da ji zamrzi delo in jo umaže pred delovnimi ljudmi.

Z druge strani, a iz istih protiljudskih nagibov pa pritiska kominformovska, birokratska reakcija, ki hoče z malicijem, fetišiziranjem in svetopisemskim razlaganjem žive marksistične znanosti mlademu, istočemu človeku zamegliti realno revolucionarno perspektivo, mu hromiti revolucionarni polet in ga omajati v njegovi samozavesti, veri vase in v svojo domovino. V tem pravičnem boju za socializem, ki ga pod vodstvom naše Partije bijejo delovni ljudje, je aktivna ogromna večina naše mlade generacije — o tem ni nikakega dvoma. Ker je tako z našo mladino, bomo razumeli, da je danes še posebno potrebno dalje razvijati in v novih pogojih širiti ter poglabljati nadvse častne in uspešne vzgojne prijemne naše Partije.

Da pa bomo uspešno napredovali, je treba čimprej odpraviti nekaj osnovnih nepravil — predvsem kampanjsko tretiranj mladinskega vprašanja. Te napake so krive, če smo tu in tam, zlasti na vasi in med mladino po šolah ter na univerzi, opazili pojave, ki niso vredni sodobnega mladine. Mislim tu na nekatere primere sodelovanja kmečke mladine pri raznih cerkvenih, v bistvu političnih manifestacijah, dalje težnjo za lagodnim življenjem, breziljno pohajkovanjem, prebegavanje in premajhno skrb pridobiti si čimveč znanja, ki ga terjajo potrebe naše nove družine in stvarnosti pri učeči se mladini. Doslej smo napravili mnogo premalo, v pozitivnem smislu mislim, da bi te pojave čimbolj omejili.

Nikoli bi namreč ne smeli pozabiti, da je bila združitev SKOJ z Ljudsko mladino rezultat dotedanjega intenzivnega, v vsakdanji praksi preizkušene idejno-političnega vzgojnega dela Partije in SKOJ. Nadaljnjo rasti mladine so po tej združitvi nekatere osnovne organizacije

popolnoma zanemarile, zlasti še, ker je povsem naravno mladina šla v razna telesnovzgojna, športna, kulturna in druga društva, kjer se je srečala z mnogimi nepremaganimi vplivi iz preteklosti.

Namesto intenzivnejšega dela z mladino v teh pogojih pa so mislili nekateri tovariši, da je opravila mladinska organizacija svojo zgodovinsko nalogo, ter so prepuščali vzgojo slučajno ali slabših starejšinskih vodstev teh društev. Že samo dejstvo, da se je mladina vključila v najrazličnejša društva, je postavilo pred mladinsko organizacijo problem novih vodstev mladinske organizacije. Kakor vedno se tudi zdaj postavlja kot pogoj za vodstveni položaj princip aktivnosti. V našem primeru bodo torej po principu demokratičnih volitev izvoljeni v vodstvo te mladinci, ki so kjerkoli pokazali določene uspehe, skratka tisti, ki jih mladina pozna, ki so ji zgled in spodbuda za nadaljnji razvoj.

Če hočemo — in prav to moramo doseči — mladino vzgajati v duhu revolucionarne perspektive naše domovine, potem je nujno, da gredo člani Partije, do bri frontovci, člani sindikatov itd. tja, kjer je mladina — torej v društva.

Treba je iti v društva od gasilskih, telesnovzgojnih in kulturnih do klubov ljudske tehnike itd. in tam intenzivno delati.

Prenehati je treba s sektaškim odnosom do katerekoli v naši družbeni stvarnosti obstoječih društev ter v njih razvijati vse panoge družbenega življenja v duhu naše socialistične revolucije. Če je na vasi le eno društvo, na pr. gasilsko, naj ono poleg gasilske razvija še vse ostalo dejavnost, to je, prireja naj igre, goji petje, zlasti borbenih pesmi, ustvarja zamekne telovadne organizacije, športa itd. Šele v procesu razvoja se bodo poedine panoge dejavnosti toliko razrasle, da bodo zmoglo samostojnega življenja. Le preveč se bolehamo na tem, da hočemo največkrat v nerazvitih pogojih, zlasti na vasi, imeti za vsako panogo družbenega življenja že kar posebno društvo. Rezultat takega prezgodnjega celjenja sil je sicer mnogo društev, ki živijo le besonsko, ne delajo pa sistematično in so tembolj izpostavljena razdiralnemu vplivu reakcije. Le društva, ki so v stalnem vzponu in neprestanem boju s preživeliimi ostanki preteklosti, so aktivna postavka v razvijanju in utrjevanju novih, socialističnih družbenih odnosov.

Naša Partija pod vodstvom CK KPJ in tov. Tita je bila in je vedno tam, kjer so množice. Prav zato je vselej pravočasno opozarjala na pojave, ki bi mogli v perspektivi razvoja naše domovine ogroziti nadaljnjo rasti pridobitev narodnoosvobodilnega boja. Med pojavi, na katere je Partija opozorila, je n. pr. birokratizem, ki v procesu socialistične revolucije nenehno ogroža dosežene uspehe in zavira hitrejšo tempo razvoja. In tempo razvoja socializma je vendar v interesu ne samo naših delovnih ljudi, temveč družbenega napredka sploh.

Vsak član Partije in zaveden frontovec, ki jemlje svoje članstvo resno, bo torej razen aktivnega udeleževanja v delavskih svetih, v združnih odborih, v organih ljudske oblasti itd. aktiven povsod tam, kjer se izživljajo naši delovni ljudje, tudi taktar, ko iz lastne pobude razvijajo svoje fizične in duhovne sposobnosti za obrambo in razvoj socializma

ODMEVI NA SKLICANJE KONFERENCE ZA MIR V ZAGREBU

Pobudo, ki jo je dal Nacionalni komite Jugoslavije za obrambo miru za sklicanje mednarodnega zborovanja predstavnikov organizacij, ki se trudijo za mir, kakor tudi uglednih predstavnikov javnega življenja, je svojčas zabeležil vs svetovni tisk. Ni pa ostalo samo pri tem, da so to pobudo zabeležili, marveč so začeli hkrati z njo živo komentirati vse napore, ki jih daje Jugoslavija za ohranitev miru. Za predvideno mednarodno zborovanje za mir v Zagrebu so se začeli zanimati ugledni javni delavci, ki so toplo pozdravili jugoslovansko pobudo ter dnevi red kongresa.

Ameriški javni delavec Ira Arthur Hirschman, ustanovitelj in predsednik radiotelevizijskega omrežja »Metropolitan Broadcasting and Television Incorporation«, je pozdravil pobudo za sklicanje konference v Zagrebu in med drugim izjavil: »Vsaka konferenca, katere cilj je varovanje interesov miru, je koristna in dobrodošla. Zlasti konferenca v Zagrebu je važna sama po sebi, saj bo v državi, kjer so partizani pokazali svetu, da se fašizmu mora in more nudi odpor in da mu je bil tudi dan. Človeštvo je nad vsemi narodi — pravi Hirschman — in v velikem valu dviganja glasov proti zatiranju, ki se širi na svetu, je duh jugoslovanskega ljudstva ena gonilnih sil.«

Bilten zahodnonemške krščanske-demokratske unije »Deutschland Union Dienst« pa je sredi minulega meseca med drugim takole komentiral pobudo za sklicanje konference v Zagrebu: »Za majhno državo, ki na svojih mejah občuti grožnje dobro oborožene države, mora biti mir glavni temelj, resnični mir, ne pa oboroženi mir, ki neznosno obtežuje slabe države in jim onemogoča, da bi razvile svoje proizvodne sile. S tega

pa bodisi v zdravij zabavi ali pri resnem delu širjenja svoje osnovne izobrazbe.

Pohod partizanskih bojnih patrolj za naš praznik vstaje 22. julija letos je pokazal, da so tradicije naše narodnoosvobodilne borbe žive in naši mladini izredno blizu, saj so pognile za seboj mladino vseh najrazličnejših društev in še celo neorganizirano. Prav ta najnovejši primer navajam zato, ker je pokazala praksa, da vsa naša društva podcenjujejo moč revolucionarnih izkušenj iz naše neposredne, nadvse junaške preteklosti. Da je temu tako, smo največkrat sami krivi, ker delo društev le prečesto samo kontroliramo, a ne živimo, z njimi tako, da bi s svojim aktivnim delom uveljavili revolucionarnega duha naše Partije. To se pravi, ne delamo tako, kakor nas ona vedno učil, in zato mladina sem in tja pada pod vpliv, ki si ga ne želimo.

Revolucionarni elan naše mlade generacije ni nič manjši kakor je bil kdajkoli doslej, le komunisti moramo biti da-

ALI JE REŠENA VLADNA KRIZA V ITALIJI?

Prav tiste dni, ko je »Corriere della sera« sprožil novo gonjo za Trst, je De Gasperi podal ostavko svoje šeste vlade. Morda je istočasnost teh dveh dogodkov le naključje, toda nehoti se vsiljuje misel, da se za njo skriva tudi določena politična računica. V politični taktiki namreč ni novost, da poskušajo vlade — kadar doživljajo krize — usmeriti pozornost domače javnosti na zunanja vprašanja. In za vladajoče kroge v Italiji je

bila nedavna vladna kriza očitno zelo neprijetna zadeva. Značilnost te krize je bila, da je ni povzročila nezaupanja v parlamentu, temveč so jo izžvala neso-glasja v vladajoči krščanskodemokratski stranki. Da v stranki ni enotnosti političnih pogledov, je bilo v javnosti že dalj časa znano. Kaledonski sestav stranke, ki obsega vse odtenke političnih barv, je stalni vir notranjih nasprotij. V vodstvu stranke so hudi spori med desnimi »vespisti«, De Gasperijevo sredino in levimi »dossettiani«. Resen notranji prelsek je doživela stranka s porazom na občinskih volitvah 27. maja in 10. junija, ko je dobila precej manj glasov kakor na parlamentarnih volitvah 18. aprila 1948. Na-

sprotja v stranki so se še zaostрила, kajti volilni izidi so pokazali, da se vpliv stranke nevarno zmanjšuje. Strankini pristasi so se razočarali nad politiko vlade, ki je le malo storila, da bi izpolnila številne obljube. Novo vladno krizo so zato v rimskih krogih sprejeli kot De Gasperijev poskus, da z rešitvijo notranjih sporov v stranki sestavi trdnjšo vlado, ki bi krščanskodemokratski stranki izboljšala položaj, da bi se lahko na prihodnjih parlamentarnih volitvah znova vrnila na Montecitorio. Notranji položaj Italije pa je danes tak, da upravičeno vzbuja dvom, ali bo De Gasperiju uspelo povrniti zaupanje volivcev v »režim 18. aprila«.

Čeprav je skušal De Gasperi brez hrupa poravnati hišni spor in mirno prebroditi nastalo krizo, je vendar v italijanskem tisku močno odjeknila vladna ostavka. Na površje so udarila številna vprašanja, ki so ostala v povojnem obdobju še ne-rešena. Srž vseh časopisnih člankov so bila vprašanja gospodarstva, ki še doslej ni našlo poti iz zagate, ki je bila značilna za prvi čas po koncu vojne. Še posebno močna je bila kritika vladne agrarne politike. Na tem bojišču je doživela krščanskodemokratska stranka svoj prvi poraz. Izgubljeni glasovi med polovinarji Emilije in Toskane ter kmetiči Monferrate in Milanesa so posledica izgubljenega zaupanja v iskrenost vladnih obljub. Od splošne agrarne reforme, ki je bila med glavnimi volilnimi parolami krščanskodemokratske stranke 18. aprila 1948, je De Gasperijeva vlada uresničila le drobce. »Dekorporizacija« — kakor je bila imenovana agrarna reforma — je zajela v glavnem le zapuščena zemljišča, ki jih lastniki niso obdelovali. Toda še ta ni bila splošna, temveč je omejena le na nekaj pokrajin. Dejansko pa je izvršena le v pokrajini Sila, kjer je bila vlada pod silnim pritiskom kmetov prisiljena na ta ukrep. Znani so pač primeri, ko so začeli kmetje sami zasedati neobdelana zemljišča. Glad italijanskega kmeta po zemlji je nepo-tešen. Saj ima 83% vseh posestnikov samo 13,7% obdelovalne površine, 0,63% posestnikov pa razpolaga s 47% površine. Medtem ko na jugu zahtevajo kmetje od-pravo tlačanskih odnosov in zemljo, pa se na severu bore kmetijski delavci po kapitalističnih latifundijah za stalnost dela in za višje mezde. Kmetijski delavci so pred kapitalističnimi zakupniki popolnoma nezaščiteni. Nad dva milijona za delo sposobnega, kmečkega prebivalstva je danes v Italiji na pol zaposlenega. Zato lahko latifundisti v Padski nižini plačujejo delavce polovico manj, kot je uradno določeno, kajti delovna sila se jim ponuja povsod.

Brezposelnost je za Italijo silno boleča vprašanje. Razen odvečne delovne sile na kmetih so množice brezposelnih v mestih. Lani v decembru je zabeležila uradna statistika 2.069.000 brezposelnih delavcev. Zlasti narašča brezposelnost za delo sposobne mladine. V letu 1949 je bilo 19,9% mladine brezposelne, lani pa že 26,5%. O žalostni usodi te mladine nam nazorno pripoveduje film »Sciuscià«, ki ga sedaj vrte v Sloveniji. Italijanska industrija je po vojni v hudi krizi. Komaj lani je dosegla raven proizvodnje izpred velike krize leta 1929. Številna podjetja so prenehala z delom ali pa zmanjšala svoj obrat. Medtem ko je bilo v letu 1948 le 8 stečajev, jih je bilo v prvih mesecih letos 280. Številno zapadlih menic pa je naraslo v istem razdobju od 12 na 100 tisoč. Oprema italijanskih tovarn je zastarela, tovarne z visokimi proizvodnimi stroški niso sposobne vzdržati tuje konkurence na tržišči. Italijanska industrija s 300.000 stroji bi morala vsako leto obnoviti 20.000 strojev, toda leta 1948 je nabavila samo 2000 novih. Tovarne torej niti iztrošenih strojev ne obnavljajo, kaj šele da bi se modernizirale. Znižanje proizvodnih stroškov skušajo zato podjetniki doseči predvsem s povečano intenzivnostjo dela. Od leta 1948 do 1950 se je povečala intenzivnost dela v industriji za 40%. V istem razdobju se je povečalo število nesreč pri delu za 22,9%, število smrtnih nesreč za 17,9%, število poklicnih bolezni pa kar za 77,5%. Borba italijanskega delavstva za primerne delovne pogoje in za kruh je dobila izraz v številnih slav-

IZ VSEBINE:

Lidija Sentjuro: O nekaterih sektaških odklonih v delu naših partijskih organizacij

Ivo Tavčar: Ali je rešena vladna kriza v Italiji?

Nenavaden dogodek za sovjetske bralce

D. Benko: Nemčija med kladi-vom in nakovalom

Mitja Švab: Sistem vodstva in delavski sveti

Carlo Levi: Kristus se je ustavi v Eholiju (odlomki iz romana)

Friedrich Engels: Potrebni in odvečni družbeni razredi

F. M.: Pohod partizanskih patrolj

Pred izidom Cankarjevih izbranih del

Dr. Stane Mikuz: Reprezentativen prikaz naše likovne umetnosti

Stevio Majstorovič: Prvi srbski roman iz narodnoosvobodilne vojne

K. B.: Nove knjige za mladino

Job: »Zmagovalec« s Sentien-ske gore

France Kimovec-Ziga

kah. Lani jih je bilo 145! Značilne so bile tako imenovane narobe stavke, ko so delavci sami prevzeli upravo tovarn, v katerih so lastniki ustavili obratovanje. Tako so na primer delavci tovarne Ansaldo sami štiri mesece upravljali tovarno in nadaljevali s proizvodnjo v njej.

Kaj je ukinila doslej vlada, da bi oživila gospodarstvo in dala ljudem kruha? Njena osrednja skrb je bila, da bi ohranila vrednost lire. »Linea Pella« — obramba lire — je bila v središču njene gospodarske politike. Ministru Pelli je uspelo, da je preprečil grozeče naraščanje denarnega obtoka, ki se je samo v letu 1949 povečal za 56%, toda s svojimi protinflacijskimi ukrepi je omtvil domače gospodarstvo. S pomočjo blaga, ki ga je dobila Italija po Marshallovem načrtu, je bil napolnjen trg, toda domača proizvodnja se ni razvila. Vrednost lire je trenutno ohranjena, toda množica ljudi nima za-služka. Nadaljevanje take gospodarske politike bi lahko privedlo do popolne za-dušitve italijanske proizvodnje in do naraščanja brezposelnosti, ki je že sedaj največja med industrijskimi deželami. V italijanskem tisku, posebno v nekaterih gospodarskih časopisih, so bile ostre kritike Pellove politike. Pisci člankov so zahtevali temeljito spremembo dosedanje vladne gospodarske politike: vlada naj omogoči obsežne kredite za nabavo industrijskih in kmetijskih strojev ter podpre domačo proizvodnjo in jo zaščiti pred uničujočo konkurenco tujega blaga. Izdelki nemške mehanične industrije so na primer za 50% cenejši kakor italijanski. Hkrati so zahtevali spremembo dosedanjega davčnega sistema, ki zelo neenako razdeljuje bremena. Davki zajemajo v Italiji razmeroma zelo majhen del narodnega dohodka. Medtem ko zajemajo davki na Anglskem 12% narodnega dohodka, obsegajo v Italiji samo 3,5%.

Proračun za leto 1951-52 bo imel še vedno precejšen primanjkljaj, saj je predviden na 369 milijard lir. Notranji dolg italijanske države je znašal februarja 2.665.384.000.000 lir. Toda kljub temu ogromnemu dolgu in pretiranemu varčevanju s krediti za proizvodnjo vlada ne varčuje mnogo pri državnih izdatkih. Saj gre čez polovico dohodkov od davkov za osebne izdatke. V vladi je posebni minister za javno upravo in vladne žele dolgo napoveduje reformo državne uprave, vendar do sprememb še ni prišlo. Ob sestavi nove vlade, ko je bilo hkrati imenovanih 35 novih državnih podtajnikov, so listi pripomnili, da to nikakor ni znak resne namere vlade, da bi pocenila državno upravo.

Med vladno krizo so bile napisane in izgovorjene mnoge obtožbe zoper dosedanj režim. Dosedanja vladna politika je doživela resnični polom. De Gasperi je poskušal zato okrepiti svoj položaj s ponovno pritegnitvijo zastopnikov liberalne in socialnodemokratske stranke, ki so pred več meseci stopili iz vlade, da bi le-ti skupno s krščanskodemokratsko stranko nosili odgovornost za malo obetajoči nadaljnji tok dogodkov v deželi. Toda liberalna in socialnodemokratska stranka nista pristali na sodelovanje. Sedma De Gasperijeva vlada je zato zopet »governò monocolor«, kajti sodelovanje dveh predstavnikov nepomembne republikanske stranke ne menja tega značaja nove vlade. Kakšne so spremembe v novi vladi in kakšen je njen program? Iz vlade sli izpadla samo Marazza in Gonella, nova ministra sta Fafani in Cappa, pet ministrov pa je zamenjalo sedeže v vladi. Dosedanji zunanji minister Sforza je ostal v vladi, toda ministrstvo zunanjih zadev je prevzel sam De Gasperi. Pri mnogih je vzbudilo presenečenje, da je ostal v vladi tudi Pella, ki je nekaj dni pred skupno ostavko vlade sam odstopil. V uradni obrazilitvi vlade ostavke je bilo celo rečeno, da je vzrok vladni krizi »dvom v pravilnost politike ministra Pella za obrambo lire«. Pella v novi vladi sicer ni več zakladni minister, temveč za proračun. Ministrstvo zaklada bo ukinjeno, ustanavlja pa se novo ministrstvo za proračun, ki bo imelo večja pooblastila. Čemu ta sprememba imena, ki je bilo v Italiji v navadi že od leta 1864? Morda naj bi Nadaljevanje na 2. strani.

SISTEM VODSTVA IN DELAVSKI SVETI

27. julij

V Kesongu so dosegli na osnovi predloga delegacije OZN načelni sporazum o vprašanju postopka in imenovali mešano komisijo za pripravo podrobnosti v tem sporazumu. — Britanski poslanik v Teheranu Shapher in Trumanov poseben odposlanec Harriman sta odpotovala v London, da predložita britanski vladi nove predloge za rešitev anglo-iranskega spora. — Funkcionarji zunanjega ministrstva ZDA so izjavili, da smrt šefa pomorskih sil admirala Shermanna, ki je vodil pogajanja o vključitvi Francoske Španije v obrambo zahodne Evrope, ne bo preprečila nadaljnjih razgovorov o vojaški zvezi teh dveh držav. — Angleški minister obrambe Shinwell je izjavil na tiskovni konferenci, da ima ZSSR danes 215 divizij, skupno s sateliti pa 5,67 milijona moč pod orožjem; Anglija in Francija bosta kmalu imeli pod orožjem milijon moč. ZDA pa 3,5 milijona. — Poslanska zbornica v Washingtonu je odobrila resolucijo, ki priporoča prenehanje vojnega stanja z Nemčijo. — Vlada kriza v Franciji se nadaljuje; bivši finančni minister Pettsche se drugič poskuša sestaviti novo vlado.

28. julij

Pogajanja v Kesongu so zastala ob drugi točki dnevnega reda, ki se tiče določitve nevtralnega področja; severnokorejska in kitajska delegacija zahtevata ustanovitve demilitarizirane cone na obeh straneh 38. vzporednika. — Averell Harriman je prisostvoval seji britanske vlade, na kateri je poslušal svoje stališče in iranske predloge za rešitev petrolejskega spora. — Dr. Behler je predložil Trzyga Lieu, generalnemu sekretarju OZN, naj se skliče še pred zasedanjem Generalne skupščine zasedanje komisije za človečanske pravice, ki naj bi izdelala dokončno besedilo mednarodne konvencije o človečanskih pravicah. — Truman je v govoru v Detroitu obtožil ZSSR, da se nevarno vojaško pripravlja, in opozoril ZDA, naj bodo pripravljene. — Švedski in danski poslanik v Moskvi sta predložila sovetiškemu zunanjemu ministrstvu noto zaradi razširitve sovjetskih teritorialnih voda v baltičkem morju.

29. julij

Špansko ministrstvo za zunanje zadeve je protestiralo v Londonu in Parizu zaradi vmešavanja Velike Britanije in Francije v porajanja med Španijo in ZDA. — Vlade Italije, Avstrije, Zahodne Nemčije in Japonske so protestirale pri OZN zaradi zadrževanja vojnih ujetnikov v ZSSR. — Grški kralj Pavlos je sprejel ostavko predsednika vlade Venizelosa.

30. julij

Južnokorejski minister za informacije Clarence Rhee je poslušal na tiskovni konferenci v Mundanu stališče južne vlade do morebitnega premirja na Koreji. — Po sestanku s predsednikom britanske vlade Attleeom in zunanjim ministrom Morrisonom se je Harriman vrnil v Teheran. Čeprav njegova nova pojasnila Mossadegha, zveza stališča glede petrolejskega spora, je niso popolnoma zadovoljila iranske vlade, je Harriman vendar dal novinarjem optimistično izjavo. Attlee je izjavil v Spodnji zbornici, da Anglija na predlog ZDA sprejema nacionalizacijo iranske nafte kot načelo, da pa bo treba poskušati še za popolno dolžnost. — Slavski general-major in kandidat CK KP Bolgarije in organizator bolgarskih partizanskih skupin med vojno, je bil aretiran.

31. julij

Pogajanja v Kesongu so na mrtvi točki. Po izjavi predstavnika delegacije OZN generala Nukolsa se še povečala napetost med strankami. — Iranska vlada bo povelila Harrimanovo poročilo o njegovih pogajanjih s kitajsko vlado in bo odločila, na katere točke, za katere zahteva Velika Britanija nadaljnja pojasnila. — Podobor komisije za skupne ukrepe OZN je predložil načrt za sankcije, ki naj bi jih Združeni narodi izvajali proti vsakršnemu bodočemu napadcu. — Predstavniki Belgije, Indije in Filipinov so poslušali stališče držav do mirovne pogodbe z Japonsko.

1. avgust

Komite, katerega je Generalna skupščina OZN dala nalogu proučiti vprašanje splošne komisije za atomsko energijo in komisije za klasifiko obojestransko, pretresa ameriški predlog, da se osnuje skupna komisija za kontrolo obojestransko z določenimi nalogami. Jugoslovanska delegacija je v načelnem soglasju s ameriškim predlogom. — Stalni delegat ZDA pri OZN Warren Austin je izjavil, da se strinja z jugoslovanskim delegatom, da je hotel Molotov v nedavnem varšavskem govoru z grožnjami proti Jugoslaviji ustvarjati polsko hudo. Poudaril je, da bi v primeru napada na Jugoslavijo, Združeni narodi takoj ukrepali, kakor predvideva načelo o nepristranskosti skupne komisije za atomsko energijo. — Predstavniki francoskega ministrstva za zunanje zadeve je izjavil na tiskovni konferenci, da je francoska vlada obsojala številna prisilna preseljevanja državljanzov na Madžarskem in da je pozvala vlado ZDA in Velike Britanije, naj prav tako obsojajo te prestopke madžarske vlade.

2. avgust

Na pogajanjih v Kesongu ni bil dosežen noben napredek. Iz Tokia poročajo, da tamkaj še vedno upajo, da se bo v Kesongu našel nekakšni kompromis. — Ameriško ministrstvo za obrambo je naročilo, naj se vpošlejši novi kontingenti za moriški pehoto. — Po poročilih iz Washingtona nameravajo poslanci ZDA, Velika Britanija in Francija kitajski vladi nakriti vprašanje o skladu pravih namenov glede jugovzhodne Azije, če bi prišlo do sklenitve premirja na Koreji. — Teheranska vlada se je začela pogajati s predstavniki britanske vlade o prodaji nafte. Mossadegh je izjavil, da je to v skladu z zakonom o podpiranju petrolejske industrije, ki določa, da bodo imeli prvenstvo pri nakupu porajajočih nafte tisti, ki so tisti, ki so jo uvedli v svetovsko oblast. — Vrhovno vojaško sodišče v Rimu je potrdilo sklep prvega sodišča, po katerem je bil fašistični maršal Graziani oproščen nadaljnjega prestajanja kazni.

Minilo bo leto, odkar so delavski sveti dobili z zakonom o upravljanju gospodarskih podjetij osnovo za uspešno delo. Zakon je nakazal delavskim svetom vse osnovne naloge in pravice, ki jih lahko izbrani svet uveljavlja v tovarni. Praksa je v tem letu odkrila mnogo stvari, o katerih bo potrebno razpravljati. Nič ne de, če bo prišlo pri tem razpravljanju do različnih mnenj (to je končno zaradi prakse posameznih delavskih svetov tudi nujno) in mnenj, toliko bolj, je tako bomo namreč lahko dobili zaključke, ki bodo koristili nadaljnjemu razvoju delavskih svetov.

Eno takih nerazčlenjenih vprašanj, če lahko tako rečemo, je: kdo naj vodi sedaj tovarno, kdo je predvsem odgovoren za delo, kaj so pravice delavskega sveta in kaj pravice in dolžnosti direktorja, ter končno, s čim naj se v tovarni pravzaprav peča eden in drugi? Kratko in malo, gre za sistem vodstva. Skoraj enoletna praksa je pokazala, da to vsekakor še ni jasno mnogim delovnim kolektivom, in je bilo to vprašanje, o katerem so večkrat razpravljali tudi na zasedanjih delavskih svetov in na sestankih družbenih organizacij.

Na dosedanjih zasedanjih so razpravljali delavski sveti o mnogostvari, največ pa o drobnih stvareh, ki se tičejo posameznih obratov, o premeščanju strojev, o prilozhah delavcev itd. Tak sistem dela je bil značilen več ali manj za vse delavske svete. Nedavno tega je bilo zasedanje delavskega sveta višjega gospodarskega združenja lesne industrije. Na tem sestanku so mnogo razpravljali o premeščanju strojev in o podobnih drobnih stvareh, čeprav je osnovni referat nakazal največji problem — plan, ki ni izpolnjen. Dalje je govoril na tem zasedanju predstavnik vlade tovariš Breclj o perspektivah v gozdarstvu in bi pričakovali, da bo delavski svet razpravljati predvsem o tem in samo o teh stvareh, ker se tičejo celote. Do tega ni prišlo, kar je razumljivo iz vzrokov, ki jih bomo še navedli. Vendar pa bi lahko ugotovili, da se je prav

tu pokazalo kot osnovna napaka to, da člani delavskega sveta niso o teh problemih do zasedanja vedeli nič in zato o tem tudi niso razpravljali.

Iz vseh primerov, ki pa jih seveda ne bomo navajali, bi bilo kaj lahko ugotoviti, da delavski sveti še ne rešujejo in ne pretresajo tistih nalog, ki jim jih narekuje že sam zakon. V členu 23 Temeljnega zakona o gospodarjenju s podjetji so te naloge točno določene: delavski svet potrdjuje in sprejema temeljne plane podjetja, sklepa o gospodarjenju s podjetjem in o izpolnjevanju gospodarskih nalog... Končno, delavski svet razdeljuje oni del akumulacije, ki ostane na razpolago delovnemu kolektivu.

Točno je, da delavski sveti še nimajo materialne baze, ki bi jim omogočala temeljito udeleževanje pri pravih omenjenih nalogah. Kar se tiče planiranja, so delavski sveti še vedno omejeni s splošnim planskim okvirom, kar preprečuje in morda celo onemogoča njihovo delo na tem področju. V tovarni »Iskra« v Kranju so uvedli v okviru tega planiranja že 428 novih proizvodov. Večino teh proizvodov pa so potem po nalogu višjih gospodarskih ustanov predali v izdelavo drugih tovarni ali pa so jih kratko in malo prenehali izdelovati. Od vseh novih proizvodov izdelujejo v »Iskri« danes le okoli 10% teh artiklov. Nedavno tega je časopisje poročalo, da so v »Iskri« začeli s serijsko izdelavo telefonskih aparatov. Vendar je nevarnost, da bo morala »Iskra« tudi ta proizvod oddati drugi tovarni. To je morda potrebno in koristno, toda delavski svet, ki to opazuje (več včasih ne uspe, kajti novi proizvodi se uvažajo pogosto tudi brez posvetovanja z delavskim svetom) je odkar je bil izvoljen, se s tem ne more strinjati. Za izdelavo orodij, potrebnih za produkcijo novih izdelkov, potrebuje mnogo časa in denarja. Gospodarske koristi pa ni, obratno, največkrat so visoke izgube. »Iskra« dobi naloge za proizvodnjo od višjih gospodarskih enot in ti nalogi formirajo njen plan. Delavski svet pri tem planiranju od zgoraj

ima možnosti, da bi razpravljal o tem kaj več. Ostane torej pri ugotavljanju problemov, ki pa jih prekrivajo nepomembni sklepi, ki nimajo z nalogami, ki bi jih moral reševati delavski svet, skorajda nič skupnega. Na enem izmed zasedanj je tako delavski svet »Iskre« pri omenjeni težavi (so pa še važnejša neresena vprašanja) sprejel sklepe o otroških jasli, o najemnih za stanovanja, o žarnicah, ki jih je premalo za razsvetljavo delavnic itd.

Za resnično upravljanje s podjetjem je potrebna možnost, da delavski sveti odločajo tudi o akumulaciji, o razdelitvi ustvarjenega viška v tovarni. Brez tega ni materialne osnove za vodstvo podjetij. Delavski sveti so torej prehiteli razvoj ekonomskega sistema, boljše in točnejše: delavski sveti nimajo prave osnove za delo prav v ekonomskem sistemu, ki velja v praksi. V takem položaju (planiranje od zgoraj, budžetiranje itd.) je tudi razumljivo, da delavski sveti ne najdejo prave vsebine za delo in se ukvarjajo z vsemi mogočimi stvarmi, ki pravzaprav niso njihovo delo. Nadaljnji razvoj in krepitev delavskih svetov sta omejena z ekonomskim sistemom.

Naše gospodarsko in politično vodstvo je to predvidevalo, preden je to pokazala praksa. Zato bodo spremembe v gospodarskem sistemu dale delavskim svetom tudi materialno bazo za uspešno delo, materialno bazo za izvrševanje nalog, ki jih narekuje člen 23. Osnova temu bo nedvomno Zakon o planiranju in Zakon o finančah. O novem finančnem sistemu je bilo že dokaj govora in menda ni potrebno dokazovati, da bodo imeli delavski sveti, potem ko bodo sprejeti novi zakoni, tudi materialno osnovo za svoje delovanje. Podrobno planiranje bo stvar delavskih svetov, prav tako bodo odločali o višku, ustvarjenem z delom, neposredni proizvajalci in o tem (z znanimi in potrebnimi omejitvami) ne bo odločal nihče drug. Delavski sveti bodo odločali o plačah, o nabavi surovin itd., to pomeni, o vsem, kar je najbolj bistvenega za gospo-

vore proti njim. Je mar res 28 milijonov sovjetskih državljanov v prisilnih taboriških sovjetskih zvez, nepopravi-
ljivih lopovov? Ali so celotni delavski svetovi v Sibiriji, sovražniki Sovjetskega ljudstva? Ali je 15-milijonska birokracija, ki živi od tuje dela, svoboda od izkoriščanja za sovjetske delovne ljudi? — Toda nadaljujmo z njenim odgovorom.

»Pravda« dalje obtožuje britanski tisk in londonsko radijsko postajo, da s svojimi članki in oddajami podpirajo sovražnike Sovjetske zveze, da se skušata vmešavati v notranje zadeve Sovjetske zveze. Sovjetsko ljudstvo — nam se skljuje »Pravda«, smatra danes angloameriške politike za netilce nove svetovne vojne. Sovjetska zveza mora danes braniti svojo neodvisnost, a kakor je pokazala zgodovina — dodaja »Pravda« — je v večini primerov Britanija posegala po ruskem ozemlju. Namene zahodnih sil je najbolje pokazala njihova agresivna akcija na Koreji, zaključuje »Pravda« svoj odgovor. Ta trditve »Pravde« se čuje kot čuden nesmisel, pravzaprav pa vsakemu razumu. Njen odgovor spominja na tiste, ki je kradel, pa je vplil za drugim: »Držite tati!«

Britanski listi so hkrati v obilno korespondence med Foreign Officeom in uredništvom »Pravde« priobližili itega dne prve komentarje. News Chronicle piše: »Morrison je storil, kar je najbolje mogel, da izkoristi razpoložljivo, ki jo je našel v zavezi. Morda se bo iz tega mogoče rodilo, morda ne. Vsekakor pa se izplača poizkusiti.« Yorkshir Post komentira »Pravdin« odgovor kot dokaz, da Kremenel še ni spremenil svoje miselnosti. Manchester Guardian je zapisal, da je odgovor »Pravde« točno v skladu s mislenjem, ki ga sovjetski govorniki, listi in radijske postaje bobnoja v ušesa svoje publike. »In kadar je človek 20 let zabuhel v neko določeno miselnost in se mu ne dovoljuje, da sam zase misli, mu mora biti res težko oceniti nekaj novega.«

Objava celotnega Morrisonovega pisma »Pravdi« je vzbudila v javnosti izredno presenečenje. Saj je to izjemen primer v praksi sovjetskega tiska. Sovjetski ljudje lahko prebrsko tako tujo izjavo, ne da bi bila prikrito ali s kakršnimsi uredniškim »Pravda« braz obilnega spretnega pojasnila tudi ta objava ni bila objavljena. Vendar odgovor »Pravde« lahko prepriča samo popolnoma nepoučene ali pa take, ki jim je lastna misel še docela okrnjena.

Sodeč po nekaterih novih momentih v sovjetski zunanji politiki, so posamezni komentari na Zahodu začeli v zadnjem času govoriti o verjetni spremembi sovjetske politike. Ta, sicer nenavadni dogodek, je hkrati z govorom Molotova v Varšavi le znova potrdil, da je upanje na koristno izmenjavo gledišč in miren sporazum še brez trdne podlage.

Nenavaden dogodek za sovjetske bralce

»Neznanje je mnogo prispevalo k današnji napetosti med sovjetskim taborom in zahodnim svetom. To je v glavnem posledica številnih pregrad, ki jih je Sovjetska zveza postavila zoper izmenjavo mnenj in je zato čuden, da je bil Morrisonov članek tiskani.« Tako je londonski »Times« prvi dan komentiral vest, da je moskovska »Pravda« objavila celoten članek britanskega zunanjega ministra Herberta Morrisona. Bil je to namreč prvi primer, da je sovjetski tisk v celoti priobližal kak članek ali govor britanskega državnika.

»Pravda« je objavila članek hkrati s svojim odgovorom na drugi strani lista 1. avgusta. Članek je Morrison izročil dopisniku »Pravde« v Londonu. Majkorska sicer že 23. julija, vendar je uredništvo »Pravde« potrebovalo 8 dni, da je pripravilo nanj svoj odgovor, ki je vsaj za 1000 besed daljši od Morrisonove izjave. Hkrati s »Pravdo« je objavilo v celoti Morrisonovo pismo in odgovor »Pravde« tudi veliko število britanskih listov: tako listi Daily Herald, News Chronicle, Manchester Guardian, Daily Telegraph, Daily Graphic in Daily Mirror.

Do teh izjav je prišlo na pobudo britanskega ministra Morrisona, ki je že pred nekaj časi v nekem svojem govoru pozval »Pravdo«, da tiska svoj intervju s njim. »Pravda« je po dolgem molku odgovorila, da pristaja na njegov poziv pod pogojem, če bo njen odgovor prav tako v celoti tiskan v britanskih časopisih. Ob tem je napravila opazko, da bodo z objavo njegovega odgovora imeli britanski listi le korist, ker se jim bo povečala naklada, medtem ko bo njej s objavo Morrisonovega pisma naklada padla in bo imela gospodarsko izgubo. Morrison je k tej opazki duhovito pripomnil, da bi potemtakem, če bi trditve »Pravde« držala, moral imeti kominformistični list v Britaniji Daily Worker že milijonsko naklado, ker v celoti objavlja vse sovjetske govore, vendar pa ima le nekaj tisoč izvodov. Z nasmehom je dostavil, da bo »Pravda« z objavo njegovega intervjuja vsaj enkrat vnesla več živahnosti na strani svojega lista. No, po dolgi posvetovanji so se v Moskvi odločili, da sprejmejo —

Nadaljevanje s 1. strani

la sprememba ustvarila vsaj majhen vid, da gre tudi za spremembo vladne gospodarske politike? Vendar De Gasperi je govoril ni naznanil nobenih sprememb vladne politike. V središču njene politike bo še vedno »difesa della lira«. De Gasperi je le pristavil, da bo novi minister Fanfani »z mladostnimi močmi nadaljeval agrarno reformo«.

»Kakor včeraj ali na drug način?« Tako so se vprašali mnogi v Italiji ob sestavi nove De Gasperije vlade. Dvom ni razčlenjen in negotovost italijanskega javnega mnenja ni pomirjena. Nekateri listi so zadržano imenovali sedanjí izhod iz vladne krize »nenavaden rešitev«. Gospodarski list »24 ore« pa jo je odkrito imenoval groteskno komedijo. Kriza ni rešena, čeprav je morda uspelo De Gasperiju zgladiti — vsaj začasno — nesoglasja v svoji stranki, in sedmi De Gasperijevih vladni lahko sledi osma itd. Krščanskodemokratska stranka si z nadaljevanjem dosedanjega notranje politike tudi ne bo ohranila pristajev, ki so jo že sedaj začeli zapuščati. Morda misli, da si jih bo pridržala z novimi drobnostmi? Morda pa si skuša z zunanjimi uspehi pridobiti izgubljeni ugled? Saj je De Gasperi izjavil, da sprejema zunanje-politični resor v vladi, ker so »zunanje-politična vprašanja sedaj v središču naše pozornosti«. Že doslej so skušali vladajoči krogi v Italiji z nenehim nacionalističnim čustvom zamagljati pogled italijanskemu človeku na težke gospodarske razmere doma. Nedavno v »Messaggero veneto«, ko se še ni polegel hrup, ki ga je splošč list »Corriere della sera« potrjuje verjetnost take domneve. Pravijo, da je zgodovina najboljša učiteljica. Naj si v Rimu znova prelistajo zadnje strani svoje zgodovine!

Toda — naj bo že tako ali drugače. Ob zadnji vladni krizi so prišla očitno na dan številna notranja nasprotja današnje Italije. Vprašanje rešitve teh nasprotij pa je ostalo na dnevnem redu.

I. T.

Državni uredniki za politično delo v Bolgarii

Mnogi begunci, ki jim uspe, da se rešijo iz bolgarske meje, pripovedujejo o neznanih razmerah v bolgarskih vaseh. Državni pritisk lega vedno močnejše na ramena bolgarskih kmetov. Nezadovoljstvo med kmečkim prebivalstvom narašča, država pa privlači vsaj vilak, da bi zlomila kmečki odpor. V vrsto ukrepov, ki jih je sprejela vlada Ceretkova, da bi se spopadla s tem, spada tudi nedavni odlok o ustanovitvi politične uprave pri ministrstvu za kmetijstvo in političnih oddelkov pri strojnih postajah ter o postavitvi namestnika direktorja na državnih posevstvih, ki naj bi bil odgovoren za politično delo.

Sprejetje tega sklepa razodeva, da so bili dosedanja ukrepi za »pomiritev« bolgarskih kmetov neuspešni. Tvorci odloka priznavajo žalostno stanje v bolgarskih vaseh in obtožujejo kmete, da uničujejo žirno, upropastijo zadržano in državno imetje, kvarijo stroje, ne sejejo, sabotirajo državne okupe in skrivajo pridlane žito. CK BKP kritizira partijske organizacije, da niso pokazale potrebne revolucionarne budnosti in da pogosto same padajo »pod vpliv sovražnikov«. Že pred uveljavitvijo novega ukrepa je poslal bolgarski CK v kmečke zadržane nad 500 instruktorjev, ki naj bi pomagali reševati težave, v katere je zabredlo sofijsko vodstvo s pokorno hojo po stopinjah Sovjetske zveze. Nedavni odlok o

ustanovitvi političnih oddelkov je poskus podvržeti bolgarske kmete stalnemu nadzoru. Sovjetizacija Bolgarije se naglo širi tudi na tem področju.

Ustanovitve posebnih državnih organov za politično delo med kmeti je govorjen primer, kako se partija v Bolgarii vse bolj zraščala z državnim aparatom, kako se politični delavci spreminjajo v državne uslužbence in postajajo kot del državnega telesa tudi aparat za nasilje. Birokracija dobiva vedno globlje in širše korenine. Vedno več je birokratov, ki sedajo bolgarskem delovnemu folketu za vrat. Na novo ustanovljeni s političnim uredarom pri ministrstvu za kmetijstvo bodo sestavljali direktor, štirje pomočniki, 12 instruktorjev in še tehnično osebje. Politični oddelek najmanjša strojna postaja pa bo štel vsaj štiri člane. Naloga teh političnih oddelkov bo, da bodo »budno oko in kontrola na vseh področjih«. Hkrati naj bi vzgajali bolgarske kmete v duhu službeni in predanosti Sovjetski zvezi ter velikemu Stalinu in jih učili na skušnjah sovjetskih tovarišev obvladati sovjetsko tehniko in mišlinsko znanost. Od julija bolgarskih kmetov bo živela nova množica poklicnih kontrolorjev in »vzgojiteljev«. Toda — ali bo dovolj ta novi ukrep, da bo uklonil bolgarski kmet svoj tlinit pod jarem birokracije?

ALI HOČETE

postati lastnik spalnice, kuhinje, moškega kolesa, moške obleke, preprog in še 100 drugih važnih potrebn. predmetov brezplačno?

Tedaj pohitite na SREČOLOV, ki ga prireja veleblagovnica NARODNI MAGAZIN v LJUBLJANI v vseh poslovalnicah od 1.—31. avgusta t.l. v centralni poslovalnici (bivša palača Bate), Cankarjeva ulica šte. 1, v poslovalnici šte. 2 Wolfova ulica šte. 1 (bivša trgovina Mayer), v poslovalnici šte. 3 Židovska ulica (bivša trgovina Prelog), v poslovalnici »SNEGULJICA«, Wolfova ulica šte. 1 in v poslovalnici pohištva, Wolfova ulica šte. 6

OPOZORITE NA SREČOLOV TUDI VASE ZNANCE IN PRIJATELJE!

darjenje v določenem podjetju. S tem pa bo relativno rešeno tudi vprašanje sistema vodstva, kajti delavski svet bo imel delovno točišče, ki ga sedanjí sistem pred njim še ograjuje.

Tak položaj pa le delno opravičuje — da preidemo k stvari, ki je omejena v uvodu — nerednosti in nepravilne prijeme, ko gre za sistem vodstva. Z malo bolj poglobljenim delom in s proučevanjem razmer v tovarni bi bilo lahko ugotoviti, kaj je delo delavskega sveta in kaj so naloge direktorja (končno to Zakon, kar bomo videli, tudi določil). To sicer zaradi prej ugotovljenih stvari ne bi vprašanja dokončno rešilo, odpadli pa bi mnogi neprijemni prijemi ali celo spori.

Tendence so zelo različne: nekeje skušajo delavski sveti prevzeti absolutno vodstvo in ugotavljajo pri tem, da je direktor v tovarni nepotreben, druge pa je obratno in si direktorji podrejo delavski svet. Tudi odnosi med delavskim svetom in upravnim odborom niso jasni. V nekaterih podjetjih upravni odbor zadoljuje delavski svet z nalogami, namesto da bi izvršni organ delavskega sveta, to je upravni odbor, vestno izpolnjeval sklepe delavskega sveta. Ta položaj bi osvetlili z nekaj primeri iz življenja delavskih svetov: v tovarni avtomobilov v Mariboru (TAM) je že kar običaj, da sklepe, ki so navadno tehnične značaja, izvršuje direktor. Stvar je pravzaprav takale: delavski svet zadolži s sklepi upravni odbor, le-ta pa potem prenese naloge na direktorja. Ne glede na to, da so ti sklepi največkrat tehnične značaja, je direktor tako preobremenjen s tem delom. V tovarni »Veriga« v Lescahu je položaj podoban, le da tu direktor, kakor vse kaže, ne pojmuje pravilno vloge delavskih svetov, saj n. pr. včasih kolegij (ki je takšen, kakršen je bil nekdanji, nepotreben, sedaj naj bi bil to organ, ki bi se posvetoval o tehničnem vodstvu tovarne) sestavlja dnevni red za sestanke delavskega sveta. Za zasedanje je značilno to, da se sestanek začne z referatom direktorja in konča z njegovo zaključno besedo. Razumljivo je, če se v taki situaciji upravni odbor ukvarja z maloprodajo ali pa ugotavlja komercialni vodja, da je le vojak v podjetju. V Litostroju menijo n. pr., da je upravni odbor vse, torej več kakor delavski svet. Po drugi strani pa ni priporočljivo, da bi direktor v najostrejši obliki izkoriščal pravico veta, kot se je to dogodilo prav tu. Primer, da je upravni odbor postal več kakor delavski svet, imamo tudi v mariborski livarni. Tu upravni odbor razpravlja o bilanci, o rentabilnosti podjetja in podobno ter brez posvetovanja z delavskim svetom sprejema tudi sklepe in zaključke. Druga skrajnost v tem pogledu pa je, da si nekateri člani ali celo delavski sveti v celoti laste vse pravice v podjetju. Na hidrocentrali Fala je direktor poklical na odgovornost dva člana upravnega odbora, ker med delovnim procesom nista bila na mestu. Toda ta dva sta se trkala na prsa, češ midva sva člana delavskega sveta in sva nedotakljiva.

S čim naj se torej ukvarja delavski svet in kaj so naloge direktorja, da bi se stvari uredile in bi bilo rešeno vprašanje kompetenc? Kajti prav tu se namreč mnogokrat začne pri delu nepravilnosti in so se zato le redki delavski sveti približali pravi disciplini dela. Omenjeni 27. člen Zakona določa naloge delavskega sveta. Stvar kolektivnega vodstva je torej ekonomika podjetja — to je naloga delavskih svetov. Direktor podjetja mora organizirati delovni proces in neposredno vodi izvajanje plana... prvi člen 36 in s tem precej točno določa vlogo direktorja v podjetju. Direktor in tehnično vodstvo sta torej odgovorna za tehnološki proces v podjetju. Tu, prav tu mora biti direktor (glavni inženir itd.) neomejen vodja. Stvar individualnega vodstva je torej tehnološki proces — neposredno vodstvo proizvodnje je naloga tehničnega vodstva, oddelkovodij, direktorja itd.

Tehnološki proces mora biti stvar individualnega vodstva že zaradi strokovnosti, ki je potrebna za uspešno obratovanje in za potek delovnega procesa (tu ni govora o novatorskih in racionalizatorskih predlogih in podobno). Lenin piše v članku »Neposredne naloge sovjetske oblasti«: takele: Če vlada med tistimi, ki sodelujejo pri nekem skupnem delu, idealna zavednost in discipliniranost, lahko to uveljavljenje volje enega spominja bolj na rahločutno dirigiranje orkestra. Lahko pa zavzema ostrbo oblike diktatorstva, če ni te idealne discipliniranosti in zavednosti. Pa bodi že kakor koli — vsekakor je brezpogojna podreditven enotni volji za uspeh procesov dela, organiziranja po tipu velike strojne industrije, absolutno potrebna (Izbrana dela III. zvezek, str. 433 slov. izd.). In dalje... v interesu socializma zahteva revolucija brezpogojno podreditven množico enotni volji voditeljev delovnega procesa. Končno Lenin ponovno ugotavlja, da se je potrebno med delovnim časom brezpogojno pokoriti volji ene osebe. Lenin zahteva torej celo diktaturo, kadar gre za tehnološki proces.

Naša dosedanja praksa pa kaže, da se s tehnološkim procesom ukvarjajo vsi, torej delavski sveti kot tehnično vodstvo, z ekonomiko pa nihče. Če pa že, le bore malo. Morda bo kdo ugovarjal, češ saj smo pregledali letno bilanco ali govorili o izpolnjevanju plana. Res, na mnogih zasedanjih smo bili priče obširnimi poro-

Nadaljevanje na 3. strani

O nekaterih sektaških odklonih v delu naših partijskih organizacij

(Nadaljevanje in konec)

II.

Vsa ta sektaška stališča, ki smo jih obravnavali, se kažejo seveda tudi v samih partijskih organizacijah in se izražajo tako v vsebini dela, v odnosih do notranje partijske demokracije kakor v organizacijski ozkosti.

Ce pogledamo danes tempo rasti naše Partije, njen socialni sestav, kvaliteto dela osnovnih partijskih organizacij, ugotovimo velike uspehe in trajno izboljšanje, vendar še zdaleč ni tako stanje, ki bi nas lahko v celoti zadovoljilo. Dejstvo, da je danes v Jugoslaviji povprečno okrog 7% od števila odraslega prebivalstva članov Partije, ko delovno ljudstvo s takim tempom in heroizmom izvršuje naloge, zdaleč ne kaže realne slike zrelosti delovnih ljudi in še posebej delavskega razreda za članstvo v Partiji, ne da bi opustili princip individualnega sprejemanja in kvaliteto delovne Partije. Še slabša je slika, če pogledamo procent članov Partije na število delavcev v proizvodnji ali pa po posameznih strokah ali podjetjih. Te številke so bile že ob raznih prilikah obravnavane in bi omenila samo nekatere iz organizacij v Sloveniji:

Od vseh zaposlenih delavcev v podjetjih jih je samo 7,3% članov Partije, torej samo nekaj več, kot je povprečen odstotek članov Partije na vse odrasle prebivalce v Jugoslaviji. V rudarstvu jih je 9,5% članov Partije, v črni metalurgiji 20,3%, v lahki industriji 6,8%, pri gradnjah 4,6%, v lesni industriji 5,4% in v gozdarstvu 5,09%.

V posameznih podjetjih se odstotek članov Partije giblje od 3,3% v tovarni Impol preko 10,7% v rudniku Trbovlje-Hrastnik na 15,06% v Litostroju in 15,09% v Železarni Jesenice, kar je tudi najvišji odstotek delavcev članov Partije v podjetju, če izvajamo nekatere manjše tovarne.

Brez dvoma je za tako stanje precej krivde na zanemarjanju notranje partijskih vprašanj sploh, a tudi tam, kjer so vprašanja razširjena Partije začeli reševati, najdemo cel kup vzrokov, ki so v pretežni večini sektaškega značaja.

1. Najpogostejše se izražajo sektaški odnosi v podjetjih in napadeno ocenjevanju naporov delavcev za izvrševanje planskih nalog, ki jih ocenjujejo zgolj kot kruhoborstvo, ne da bi videli spremene, njene odnose delavcev do občeljudske imovine, do tega, da se delavci zavedajo, da delajo zase, da pa tega nimajo vsak hip na jeziku. Taki tovariši ne vidijo in ne razumejo, da zahteva vsako dobro delo stimulacijo in da naš princip nagradenja eloni prav na načelu, ki je edino možno v socializmu — vsakemu po njegovih zaslugah. Često se je v naših organizacijah uveljavil princip ocenjevanja vrednosti človeka po tem, koliko časa presedi na sestankih, koliko volje kaže za »politično delo«, ki se izraža na discipliniranem poslušanju informacij in nastavljanju nalog brez zadostne politične analize in nakazovanja perspektive, ne pa po tem, koliko ljudje naredijo za izvršitev teh nalog, koliko žrtvujejo za to, da se plan izpolni. Registrirajo se sestanki in ure »političnega dela«, število krožkov, predavanj itd. — malo pa ure in dnevi, ki so jih dali naši najboljši ljudje za izpolnitev planskih in tudi neplanskih nalog, ki so v nekaterih ključnih panogah, n. pr. v rudarstvu, metalurgiji itd., reševale pravočasno izvršitev plana. Malo se štejejo ure naših udarnikov, racionalizatorjev in izumiteljev, ki jih dajejo za to, da razmišljajo dneve in noči o tem, kako bi bolje delali. Številke so dovolj zgovorne, od 15.541 udarnikov v Sloveniji jih je samo 10,5% članov in kandidatov Partije. Še zgovorneje so modro izjave nekaterih dobrih delavcev, ki ulemeljajo dejstvo, da niso v vrstah Partije, češ da so pripravljene vse storiti in da bodo delali, kolikor bodo mogli, samo ne morejo biti člani Partije, ker nimajo časa hoditi

na sestanke. Da gre pri tej ožini sprejemanju delavcev v članstvo Partije za izrazito sektaško, dokazujejo tudi uspehi delavskih svetov in upravnih odborov, ki so v enem letu obstoja s svojim delom povsem zadovoljivo izpričali politično zrelost in visoko socialistično zavest.

Ena resnih ovir boljšega sprejemanja delavcev v Partijo je nepravilen razpored članov Partije v podjetjih. Do nedavnega je bilo značilno, da je bilo več članov Partije v upravnih podjetjih, manj pri strojih, ker so tovariši, ki so se izkazali v svojem delu, nepravilno premeščali od strojev v upravo. V tem je bil sicer storjen v zvezi z decentralizacijo državne uprave odločen preobrat, vendar razpored članov Partije ni zadovoljiv in ni enakomeren po vseh obratih, izmenah, brigadah itd., kar ima za posledico sektaštvo pri sprejemanju delavcev v Partijo.

2. Še slabši je razpored članov Partije na vasi in v kmečkih delovnih združenjih. Značilno za vasi v Sloveniji in tudi za nekatere druge republike je dejstvo, da je še vedno cela vrsta vasi in krajevnih ljudskih odborov pa tudi kmečkih delovnih združenj brez osnovnih partijskih organizacij ali celo brez članov Partije; zato je jasno, da brez OPO in članov Partije tudi ne bo dobrega političnega dela med množicami na vasi niti dobrega funkcioniranja organov ljudske oblasti. Še manj odločne borbe proti raznim spekulativnim in kulaškim elementom in za socialistično združništvo. Pogoj za uspešen razvoj Partije na vasi je prav likvidacija sektaških stališč do celih vrst delov, ki niso aktivno sodelovali v NOB, ki jih ocenjujejo še danes kot sovražne predele; ne storijo se zadostni ukrepi za diferenciacijo med pozitivnimi državljani in zakrknjenimi sovražniki ter se ne izkoristijo za to zlači mlajši ljudje, ki se vračajo v vasi po odsluženju vojaškega roka, z mladinskih delovnih akcij, iz šol, s tečajev itd. Celotno več sektaški odnosi se vnašajo zelo neodgovorno tudi v delo med mladino in celo v pionirske organizacije. Pogosti so primeri, da se otroci v šolah obmetujejo z vzdevki belogardist, četnik, ustaša, s čimer se v mlado generacijo vnaša ocenjevanje, kakršno je veljalo v času NOB po opredelitvi etarjev. Ponekod je imelo takšno sektaško ocenjevanje evincev sovražnikov naše borbe v dobi NOB za posledico tudi zelo sektaško stališče do razdeljevanja obveznosti do države, do izvajanja socialistične zakonitosti, birokratske in brezdušne odnose, ki so večkrat imeli za posledico frontalni odpor proti ukrepom ljudske oblasti.

Imamo pa tudi nasprotno primere, ki so značilni za nekatere partizanske kraje. Ponekod, zlasti v odročnih predelih, so se po dobri borbi in celo partizanski oficerji odtrgali od Partije ali bili iz Partije izključeni zato, ker niso mogli dohajati tempa dela za zgraditev socializma, ne da bi jim bila zadovoljivo pojasnjena politična perspektiva socialističnega združništva in obrazloženi objektivni vzroki za razne težave, dajanje, za prepočasno obnovo itd. V takih organizacijah so se polastili vodstva nekateri mlajši kadri, ki niti niso aktivno delali v NOB, pa so bili sposobnejši za operativno in kampanjsko delo, danes pa ne razumejo spremenjenih metod vodstva Partije in s svojimi brezdušnimi in sektaškimi odnosi gonijo stare borce vedno dali od Partije, v vedno globlje razočaranje. Imamo celo primere, da je v vasi več izključenih članov Partije, kot jih je v OPO. Če se ne spuščamo na tem mestu v to, v koliko so bile take izključitve pravilne, je treba vendarle opozoriti na dejstvo, da so ponekod začeli gledati na take izključene člane Partije, kot da so postali sovražniki socializma, čeprav so bili razlogi za izključitev nepolitičnega značaja (razni disciplinski prestopki, oportunistični, nerazlični odnosi do religije itd. (in so jih prepustili samim sebi oziroma sovražniku, ki je začel spretno izkoriščati osebno pri-

LIDIJA SENTJURC

zadost in zagrenjenost. Naši Partiji ne more biti vseeno, v kakšnem smislu se razvijajo ljudje, ki so izven Partije, niti za tiste, ki se nimajo pogojev za sprejem v Partijo, še manj pa za aktivne borce iz časa NOB in za graditelje socializma, ki so bili izključeni, zlasti še, če so bili razlogi za izključitev disciplinskega značaja, pri čemer se je v odnosu do starih borcev največkrat sektašilo. Nekateri OPO so izključene borce hoteli tudi politično likvidirati in jih tudi še danes ne pritegujejo v aktivno politično delo z množicami.

Jasno pa je, da vse te slabosti, napake in tudi krivice, ki so se mogoče dogodile, nikogar ne opravičujejo, najmanj pa stare borce, da se proti krivicam in napakam začno boriti s pozicij inform-birojevcev, in izdajalcev svoje Partije in domovine, proti katerim ne more biti nobene popuščanja in opravičevanja ter izkamenja vzrokov za take pojave. Slabosti in napake so posledica konkretnega izvajanja linije naše Partije, neoposobnosti in neznanja naših kadrov, vseh tudi elabega razporeda kadrov, in nas tudi naša Partija stalno uči, da se je proti napakam in slabostim treba vztrajno boriti, jih priznati ter jih skušati popraviti in zmanjšati. Zato je dolžnost vseh članov Partije in še posebej starih borcev, da s svojim delom v partijski organizaciji skušajo napake preprečiti oziroma jih popraviti, ne pa da jih razmišujejo, pretvarjajo ali jih celo posplošujejo ter jih tolmarije, kot da je taka linija Partije. Ta stališča so značilna za inform-birojeve izdajalce in bi vsak oportunistem do takih polavov škodili delu naše Partije in tudi zavajali uspešno borbo proti sektaškemu odklonu, ki smo jih obravnavali.

Ce pogledamo razpored članov Partije v takih pa tudi v drugih organizacijah, običajno ugotovimo, da le majhno število članov Partije dela na obdelovanju zemlje ali v proizvodnji, da so v večini primerov zaposleni v krajevnih ljudskih odborih ali v upravnih združenjih, da so to razni nameščenci, ki so prišli od druod, ki so odvojeni od kmetov in združnikov in si tudi ne prizadevajo okrepiti OPO iz vrst kmetov in združnikov ter zato ostanejo zasekanihna grunica, ki je tudi neoposobna odpraviti stare napake in krivice. Najzornostjo to poenostavi število iz partijske organizacije v Sloveniji: od 13.277 članov Partije na vasi je kmetov 28,6%, združnikov 16,5%, ostalih na vasi 54,8%.

V prvem in drugem primeru gre za izrazito nepravilne in sektaške odnose, ki jih je treba popraviti, če hočemo, da se naloge razširijo Partije na vasi ne po postavljanju zgolj deklarativno, ne da bi odstranili vzroke, ki ovirajo razširitev Partije na vasi.

3. Še posebej je treba naglasiti sektaštvo pri sprejemanju žena v Partijo in pri postavljanju na odgovorna mesta v ljudski oblasti in političnih organizacijah. Delež žena v naši revoluciji in na poti graditve socializma ni treba posebej naglašati, ker je vsakemu borcu še preveč živo v spominu heroizem žena v borbi in v nasledju, kakor tudi žilavost, ki so jo pokazale pri premagovanju nepismenosti in zaostalosti. Vendar mnogi tovariši, ki ocenjujejo delo tovarišic, vse to radi pozabijo in vidijo danes samo konkretne možnosti za politično delo, ne da bi uočevali objektivne ovire, materinstvo, bolezen v družini, zaposlenost v gospodinjstvu, zlasti še, ker zaradi naše zaostalosti še nismo sposobni razbremeniti žene z raznimi tehničnimi pridobitvami, ustanovi in podjetji za razbremenitev žene v gospodinjstvu in vzgoji otrok, zlasti se na vasi. Zato je povsem razumljivo, da žene še težje zadovoljujejo zahteve, pretirane sestanekarstva, in niso redki primeri, da je to edina ovira za sprejem v Partijo ali še slabše — edini vzrok za izključitev iz Partije. Danes je v naši Partiji povprečno 21,5% žena — članic Partije, v nekaterih republikah, zlasti v Makedoniji in Bosni, je odstotek žena članic Partije še nižji. Zato je sektaštvo in brezdušno gledanje na delo žene, ki poleg poklicnega dela ali dela v tovarni na obdelavi zemlje izvršuje odgovorno nalogo materinstva in še vse delo v gospodinjstvu, eden najtežjih madežev na nekaterih partijskih organizacijah, ki kažejo poleg vsega drugega, da se nekateri tovariši niso še v celoti iznebili reakcionarnega gledanja na ženo, kakršno je značilno za fevdalno in kapitalistično družbo in ki nima nič skupnega z našo borbo in z naporom za zgraditev socializma.

4. Tudi pomlajevanje partijskih organizacij gre prepočasno in tudi v odnosu do mladine zapadajo partijske organizacije ponekod izrazito sektaškemu odklonu. Za vzgojo mladega rodu se v celoti odgovorne partijske organizacije in eta Centralni komite naše Partije in tovariš Tito to poudarjajo v mnogih primerih. Način dela in metoda vodstva, ko so partijske organizacije same izvrševale operativne in kampanjske naloge, eta imela za posledico elabo politično delo med množicami sploh, zanemarjanje vzgojnega dela med mladino še posebej, kar smo v zadnjem letu nešteto krat naglašali. Celotno več, ponekod se je vgnezdilo nekako mišljenje, da je za delo med mladino odgovorna mladina sama in, ker so se ponekod začele kazati negativne posledice prepuščanja mladine same sebi, so se začela prav neodgovorno zmerjanja in tožbe o pokvarjenosti mladine itd. Tak razvoj mladinskih organizacij, ki je ponekod povezan s hitro birokratizacijo mladinskega kadra, je rodil izredno sektaške odnose OPO do sprejemanja mladine v Partijo, zlasti v zadnjih dveh letih, ko beležimo izredno počasen temp sprejemanja v Partijo iz vrst mladine, zlasti delavske in kmečke, medtem ko se je pri dijakih in študentih mladini, kjer so na šolah in fakultetah samostojne študentske in dijaške OPO, kriterij za sprejem v Partijo morda celo preveč razširil. Oboje

kaže izrazito zanemarjanje mladinskih organizacij s strani partijskih komitejev in zahteva takojšnjo intervencijo, temeljito spremembo odnosov partijskih organizacij do vzgoje mladine sploh.

5. Važno je omeniti še ostajanje na zelo sektaških oblikah ideološke vzgoje, ki so še vedno ponekod zakoreninjene v delu OPO. Še vedno se pojavljajo v naši praksi tako imenovani organizacijski in študijski sestanki OPO, kar zelo nazorno kaže, da je ideološko delo še vedno omejeno na ozek krog partijskega članstva in še to le v sestavu ene OPO. Ne da bi se na tem mestu podrobneje ukvarjali z načinom ideološke vzgoje, je vendar treba vsako togo omejevanje na študij v OPO in delitev na organizacijske in študijske sestanke ostro obsoditi, ker je tako togo vezanje ideološkega dela na OPO izrazito ozko, ne upošteva individualnih želj, zrelosti in izobrazbe posameznih tovarišev in predvsem dejstva, da mora študij marksizma-leninizma postati lael čim širši množici in da je naša ideologija treba posredovati po najrazličnejših oblikah in načinih, predavanjih, seminarjih, konsultacijah, ljudskih univerzah itd. Po sklepih IV. plenuma CK KPJ o teoretičnem delu v KPJ, postaja to vprašanje še posebej važno in zahteva odločno borbo proti vsem sektaškim odklonom, ki se kažejo na področju ideološke vzgoje in študija tako glede oblik kakor vsebine oziroma programov.

6. Še posebej je treba naglasiti sektaštvo do notranje partijske demokracije, ki duši borbo mišljenja v samih OPO in oboja poedine, ki imajo svoje mišljenje in se s čim ne strinjajo, za anti-partijske elemente, čeprav še ni bil sprejet sklep in jih še ne veže partijska disciplina in ko ima vsak član Partije ne le pravico, ampak tudi dolžnost, da pove svoje mišljenje. Vprašanjem notranje partijske demokracije je posvetil tovariš Tito govor na konferenci partijske organizacije gar-

dije divizije februarja 1951, kjer je med drugim dejal: »Brez notranje partijske demokracije, brez demokratičnega centralizma v Partiji ni mogoče sprejeti zdravih sklepov, zdravih odlokov. Zato se, tovariši, vedno zavedajte, da diskusija mora biti, da člani Partije morajo povedati, kar mislijo, in da, dokler ni sprejet sklep, ni mogoče označiti nobene člana Partije za tuj element, za saboterja ali celo za sovražnika Partije. Borba mnenj je nujna v komunistični partiji, disciplinirano izpolnjevanje že sprejetih nalog pa je prav tako nujno in so mu mora vsako podrediti.« IV. plenum CK KPJ pa je v posebni točki dnevnega reda še posebej obravnaval ter ostro obsodil vsak ideološki monopolizem, ki ovira borbo mišljenja in onemogoča razvoj marksizma kot znanosti in socialistične teorije sploh.

Vrsta odklonov v naši Partiji, ki jih navadno označujemo kot sektaške, s tem seveda ni izčrpana. Vendar so obravnavane oblike v današnji situaciji najbolj tipične in tudi še najbolj zakoreninjene. Na osnovi analize praktičnega dela konkretnih OPO in komitejev jih bomo našli v taki ali podobni obliki in ni nobenega dvoma, da so ti sektaški odkloni danes resna ovira za uspešno borbo proti birokratizmu in za čim širše razvijanje političnega dela med množicami. Le z odločno borbo proti vsakršnim sektaškim odnosom bo v naših partijskih organizacijah in članih Partije zmožela zavest, da je odločilna naloga, ki jo moramo danes izvršiti, prav v tem, koliko bomo povežali Partijo kot naizvednejši in nainaprednejši del delavskega razreda z osnovnimi delavskimi množicami in koliko bomo te uspešno vključili v upravljanje in sodelovanje v vodstvu države in gospodarstva, koliko se bo dvignila politična zavest delovnih množic in koliko jih bomo mobilizirali in organizirali za izpolnjevanje nalog na poti v socializem.

JUGOSLOVANSKI TISK o političnih in gospodarskih vprašanjih

NOVA MAKEDONIJA

27. julija objavila Nova Makedonija uvodnik in več člankov ob 10. obletnici ljudske vstaje v Hrvaški ter v Bosni in Hercegovini. V isti številki obravnava tudi vprašanje demokratičnosti v zadrugi na primeru KDZ Podmol. 28. julija posveča uvodni članek dvodnevnemu posvetovanju, ki ga je priredilo Društvo agronomov o združnih vprašanjih. Na drugi strani pa posveča daljši članek metodi vodstva v podjetjih javnega prometa in skrb za vzdrževanje motornih vozil. Pred obletnico 11. lidenja objavlja spominski zapislek dogodkov, ki so bili takrat v Orlidu. Naslednji dan objavlja govor maršala Tita na velikem zborovanju na Kozari in spomine na slavni dan 11. lidenja vstaje v Prilepu. 1. avgusta pa objavlja poročilo o skupnem sestanku predstavnikov združnih organizacij in finančnih organov. Nadaljuje s objavljanjem spominov iz 11. lidenjskih dni. In sicer tokrat pripoveduje najstarejši prebivalec Smilave. V tej številki poroča tudi, da bo letošnje jesen začela z delom nova ekonomska pravna fakulteta v Skopju.

OŠTOBORENE

27. julija je izšlo Oslobođenje v povečanem obsegu in je vsa številka posvečena prazniku vstaje. Razen uvodnika ima še zanimivo poročilo o komandantu posavskega odreda, življenjskega volnovolnenih narodnih herojev, piše o partizanski tiskarji na Kozari, o borbah šestnajste muslimanske brigade itd. 28. julija objavlja poročilo iz železarne Zenice, in sicer piše o sekretarju tovarniškega komiteja ter o tehničnem direktorju. V naslednji številki piše Oslobođenje o strogozdradnji kot najmlajši industrijski panogi Bosne in o turistični preteklosti Bosne in Hercegovine. 30. julija poroča o proslavi petdesetletnice dela v rudniku v Kakmju, ki je trajala dva dni. Rudnik v Kakmju je dal že lani 627.000 ton premoga. Naslednji dan pa obravnava Oslobođenje v diskusiji o reorganizaciji ljudskih odborov vprašanja o rajonskih ljudskih odborih.

BORBA

28. julija objavila Borba daljša članka iz pjslave Dneva vstaje v Hrvaški in v Bosni, kakor tudi poročilo o prvem vlaku, ki je pripeljal od Doboja do Tuzle po novozgrajeni progi. Naslednji dan objavlja Borba vrsto zanimivih poročil iz članov, v katerih obravnava gradnjo nove hidrocentrale na Vrbasu, uporabljivost žumadijske gline itd. V kritičnih člankih piše o podražitvi daljnovidov, obravnava pa tudi borbo naših znanstvenikov proti živalskim boleznim. V številki z dne 30. julija je posvečen uvodni članek kampanji za predelavo sladkorne pese, ki je letos dokaj dobro obrodila. V članku obravnava vprašanje prevoza sladkorne pese in spore med tovarnami in železnico. V desnem uvodniku piše o nepravilnostih v socialnem zavarovanju.

NAROCITE SE NA ILUSTRIRANO REVIZJO

Izhaja vsakih 10 dni. Mesečna naročnina je 48 din. Posamezna številka stane 18 dinarjev

»IKOM«
ind. kovnica »Orešković Marko«
ZAGREB, Ilica 191

ima na razpolago

srebrne veržice, obeske,
prstane in srebrni nakit

po zelo ugodnih cenah.

»TOVARIŠ«

Uprava »TOVARIŠ« v Ljubljani,
Kopitarjeva ulica 2. Poštni predal 42.
Telefon uredništva in uprave: 52-61
do 52-65, naročniški oddelek 36-85

SISTEM VODSTVA IN DELAVSKI SVETI

(Nadaljevanje z 2. strani.)

čljam, ki pa so delavcem nerazumljiva, včasih celo skrivajo nekatere probleme (tajnost ali tendenca, da se skrivajo nepravilnosti pred delavci), tako da delavci niso po poročilu vedeli kaj govoriti in so začeli razpravljati o drobnih problemih (mimogrede: tu se pokaže, kako potrebna je vzgoja delavcev, ki pa naj bi bila tesno povezana s prakso). So pa delavski sveti, n. pr. v železarni na Jesenicah, ki so dosegli prav v tem že precejne uspehe.

Preden bi delali zaključke, je nujno, da povemo še tole: če je direktor (tehnično vodstvo) absolutni gospodar nad tehnološkim procesom, se ni rečeno, da si lahko zato podrejuje delavski svet. Take nevarnosti ni! Predvsem to, da delavski sveti odločajo o planu proizvodnje, o akumulaciji, o plačah itd., to preprečuje, oziroma bo nov finančni sistem dal osnovo za to. Upravni odbor odloča o nameščenju vodilnih uslužbencev v tovarni, zazenkrat postavlja država samo še direktorja. Potemtakem to niso ljudje, ki bi lahko sedli na hrbet neposrednega proizvajalca, kajti za to je potrebna materialna osnova (primerjaj sovjetsko birokracijo, ki ima to osnovo!).

Ce bodo delavski sveti poskušali že sedaj obravnavati celoto — ekonomiko podjetja, bodo laže delovali takrat, ko bodo sprejeti zakoni in uredbe, ki bodo uveljavile nov ekonomski sistem. V nasprotnem jih zna le-ta prehiteti in ujeti ne-pripravljenosti, kar bi povzročilo nove in morda še večje težave. V razgovorih po poročilih bi morali člani delavskega sveta obravnavati stvari takole: V tem in tem času smo izpolnili le 80% plana, vzroki so tu in tu, zato bomo morali te stvari takole odpraviti. To bi bilo obravnavanje celote. Bolje pa obravnavajo delavci v diskusiji ali bi odobrili, da dobi tovariš N. N. okna ali gradbeni material ali ne? (Utenšila, Veriga itd.).

Ce bodo delavski sveti v tem uspehi, kar bo nedvomno težka naloga, ki ni rešljiva v nekaj tednih in mesecih, bodo uspehi še mnogo večji. Odpadli bodo nazori, da bi bilo potrebno, da ima vsak obrat v tovarni svoj delavski svet (in podobno), kajti ekonomiko bodo reševali lahko le skupno.

Sistem vodstva je torej jasen. Prvič: Stvar delavskega sveta — kolektivnega vodstva je ekonomika podjetja.

Drugič: stvar tehničnega kolektiva, direktorja — individualnega vodstva pa naj bi bila skrb za tehnološki proces.

Ob koncu še nekaj o tendencah, ki pridejo do veljave predvsem v našem tisku. Tu, v tisku namreč, so naloge, ki jih narekujejo delavskemu svetu, mnogo številne. Tako objavlja revija »Sindikati« (štev. 6 leto 1951) dopis, kjer piše ugotavlja, da se delavski sveti ukvarjajo v večini primerov s proizvodnjo (ta članek dokazuje nasprotno) in da zastavljajo vsakodneвне življenjske, kulturne itd. potrebe.

Menda bi bil to navaden eklekticizem, če bi delavskim svetom govorili: vaša naloga je prvič plan, drugič preskrba, tretjič kultura itd. Delavski sveti imajo samo eno osnovno nalogo in ta je ekonomsko vodstvo podjetja. Le skrozi to prizmo naj bi delavski sveti reševali tudi življenjska in druga vprašanja. Vse ostalo pa je stvar sindikata (kar piše o omejenega članka sicer ugotavlja v tej zvezi). Če bi govorili drugače, bi mimogrede odkrili sestanke delavskih svetov, kjer bi se ukvarjali na primer izključno s kulturnimi problemi. Delavski svet naj bi o teh vprašanjih razpravljal le toliko, kolikor bo to koristilo in bo nujno potrebno za uspeh v proizvodnji — za ekonomski uspeh — podrobno pa naj bi o tem razpravljale družbene organizacije.

Mitja Svab

KRISTUS SE JE USTAVIL V EBOLIJU

(Odlomek iz romana)

Italijanski antifasist Carlo Levi (roj. 1902 v Torinu), po poklicu zdravnik, po delu pa tudi slikar in napredni pisatelj, je pri nas že znan; ne le zaradi simpatij do našega boja za neodvisno revolucionarno pot, temveč še po raznih odlomkih iz njegovih spisov, ki so bili tu in tam objavljeni pri nas. Danes prinašamo nekaj odlomkov iz njegovega dela »Kristus se je ustavil v Eboliju«, ki je izšlo leta 1945 v 70.000 izvodih in bilo prevedeno v 14 jezikov. Pri nas ga imamo še nekaj mesecev v hrvaškem prevodu, slovenski prevod pa pripravlja Cankarjeva založba.

Levi je bil leta 1935 in 1936 konfiniran v Lucaniji, nato je živel nekaj let v Franciji. Ko se je leta 1943 vrnil v domovino ter v Firenca sodeloval kot ilegalce v antifasističnem gibanju, je začel pisati svoje spomine na pokrajino, ljudi, razmišljanja in doživljanje iz svoje južnoitalijanske konfinacije. Priказal je silno kontrastno razliko med sovratno in južno Italijo in je po desetletjih fasističnih propagandnih laži tako rekoč na novo odkril pred vso italijansko družbo »južno vprašanje«, t. j. vprašanje neverjetne zaostalosti in beda južnoitalijanskega prebivalstva. V uvodu izpoveduje svojo ljubezen do teh spominov, do spominov na »delo brez tolažbe in sladkosti, kjer živi kmet v revščini in odnaki njeni svojo negibno omiko na nerodovni zemlji, v prisotnosti smrti« — ter tako pojasnjuje naslov svoje knjige:

»Mi smo kristjani, pravijo. Kristus se je ustavil v Eboliju. Kristjan pomeni v njihovi govorici človeka; in te reku podobne besede, ki sem jih slišal nešteto krat ponavljati, niso v njihovih ustih nič drugega kakor izraz obupnega manjvrednostnega kompleksa. Nismo kristjani, nismo ljudje, ne štejemo se za ljudi, ampak smo živina, vprezna živina, pa še manj kot živina; kozli, kozlički, ki živijo svoje svobodno hudičevsko in angelsko življenje, kajti trpeti moramo svet kristjanov, ki so onstran obzorja, in prenašati njih težo in primerjavo... Kristus nikoli ni prišel sem, pa tudi ne dan, ne osebna duša, ne upanje, ne svesa med veroki in užitki, razum in zgorodina. Nič se ne dotaknil te zemlje razen kot osvajalec ali kot sovražnik ali kot nerazumno obiskovalec. Letni čas mineval je ob kmečkem naporu danes kakor tri tisoč let pred Kristusom; nobena, ne človeška ne božja blagovest se ni obrnila do te uporne revščine... Kristus je stopil v podzemski pekel judovskega moralizma, da bi razbil njegovo vrata v častnosti ter jih zapeljal v večnost. Toda v ta mračni svet, ki je brez greha in brez odrešenja, kjer alo ni moralno, ampak zemlja bolečina, ki je za amerom v stvareh, sem Kristusa ni stopil. Kristus se je ustavil v Eboliju.«

Dežja ni bilo niti naslednje dni kljub procesiji, prošnjam don Trajelle in upom kmetov. Zemlja je bila pretrda za obdelavo, olive so se pričele sušiti na žejnih drevesih; toda Madonna črnega obraza je ostala neobčutljiva, daleč od usmiljenja, gluha za prošnje, neprizadeta narava. Pa vendar ji ne manjka poklonov: toda veliko bolj so podobni poklonom, ki jih terja oblast, kot poklonom, ki jih daruje usmiljenju. Ta črna Madonna je kakor zemlja; vse lahko stori, uniči ali vzcveti; vendar nikogar ne pozna in obrača svoje letne čase po svoji nepojmljivi volji. Kmetu Madonna ne velja ne za dobro ne za hudo; mnogo več. Pridelke suši in ugonablja, a jih tudi brani in brani; zato je ji treba častiti. Pribita v vseh hišah nad vzglavjem postelje na zid s štirimi žebri prisostvuje Madonna iz Viggiana z velikimi očmi brez pogleda v črno obličje vsem dejanjem življenja.

Kmečke hiše so vse enake, ana soba, ki služi hkrati za kuhinjo, za spalnico in skoraj povsod tudi za hlev za drobno živino, kadar v ta namen ni zraven hiše kolibe, ki jo v narečju imenujejo z grškim izrazom katoiko. Na eni strani je ognjišče, kjer pripravljajo hrano z maloštevili trskami, ki jih vsak dan sproti prinašajo s polja; stene in strop so črni od dima. Svetloba prihaja skozi vrata. Soba zavzema skoraj v celoti velika postelja; v postelji mora spati vsa družina, oče, mati, vsi otroci. Male otročice, dokler jih dojijo, to se pravi, do tretjega ali četrtega leta, imajo v majhnih zibelkah ali košaricah iz vrbovja, ki so z vrvo obesene na strop in se zibljajo nekoliko nad posteljo. Materi za dojenje ni treba vstajati, ampak iztegne roko in si jih prinese na prsi; potem jih spravi spet v zibelko, ki se z enim samim sunkom roke ziblje dolgo kakor nihalo, dokler ne nehajo vekati.

Pod posteljo prebivajo živali: tako je prostor razdeljen na tri plasti: pri tleh živina, na postelji ljudje, v zraku dojenčki. Kadar sem moral poslušati bolnika ali dati injekcijo ženski, ki je sklopeta z zobni od mrlice in se je kadilo od nje zaradi malarije, sem se sklanjal nad posteljo; z glavo sem se dotikal višjih zibelk, med nogami pa so se mi izmenično motali prašiči ali splasene kokoši. Toda kar me je vsakokrat najbolj osupnilo (obiskal sem bil dotlej skoraj vse hiše), to so bili vame zapiceni pogledi nerazdružljivih zaščitnih božanstev z zidu nad posteljo. Na eni strani je bilo črno in nagubano obličje Madone iz Viggiana s širokimi in nečloveškimi očmi; na drugi pa, kot dopolnilo, živahni oči, ki za svetlimi naočniki in mogočnim obok v prsičnem smehu razklenjenih zob prednika Roosevelta v barvitem tisku. Nikdar nisem videl v nobeni hiši kakih druge podob: ne kralja ne duceja, še manj Garibaldi ali kakoga drugega našega velikanja, niti katerega izmed svetnikov, ki bi vendarle imeli svoj razlog, da bi tam viseli: toda Roosevelt in Ma-

dona iz Viggiana nista manjkala nikjer. Ko si ju videl takole drugo nasproti drugega v tistih množičnih tiskih, sta se zdela kakor obličji oblasti, ki si je razdelila vesoljstvo: toda dela sta bila prav narobe obrnjena: Madonna je bila tukaj divja, neusmiljena, mračna davna boginja zemlje, saturnska gospa tega sveta; predsednik nekakšen Zevs, dobrončrni in nasmejani bog, gospodar drugega sveta. Ponekod je tvorila tretja podoba z onima dvema vred nekakšno trojico: papirnat dolar, poslednji med tistimi, ki so jih bili prinesli od tam, ali tak, ki je prispel v močevem ali sorodnikovem pismu, je bil pritrjen na zid z žebličkom pod Madono ali pod predsednikom ali pa med obema kot nekakšen sveti duh ali kot nebeški sel v kraljestvu mrtvih.

Ljudem iz Lucanije Rim ni prav nič: prestolnica gospe, središče tuje in zlovesče države. Neapelj bi mogel biti njihova prestolnica in tudi v resnici je, prestolnica revščine v bledeh obrazih, v mrzlih očeh svojih prevalec, v podzemljih, ki imajo zaradi vročine poleti odprta vrata in kjer spijo razpasane ženske pri mizi na Toledskem stopnišču; toda v Neaplju že dolgo ne prebiva noben kralj; tja greš samo, kadar se vkrcaš. Kraljevine je konec: kraljestvo teh brezupnih ljudi ni od tega sveta. Drugi svet je Amerika. Tudi Amerika ima za kmeta dvojno naravo. To je zemlja, kamor greš delat, kjer se potiš in garaš, kjer prihraniš nekaj malega denarja s tisoč težavami in odpovedmi, kjer včasih tudi umreš in se te nihče več ne spominja; toda hkrati in brez protislova je raj, objubljena dežela Kraljestva.

Ne Rim ali Neapelj, ampak New York bi bil prava prestolnica kmetov iz Lucanije, če bi ti ljudje brez državnosti sploh kdaj lahko katero imeli. In to tudi je v obliki, ki je zanje edino možna, v bajeslovni. Po svoji dvojni naravi je kot kraj dela nebržnja; tam živi, kakor bi živel kje drugje, kakor živina, ki je vprežena v voz in ji je vseeno, v katero ulico ga je treba vlačiti. Kadar pa si tu, tostran oceana, ko se ne moreš pomešati vanj, temveč samo misliti nanj, tedaj ti je objubljena dežela, ohi nebeški Jeruzalem. Kmetje odhajajo v Ameriko in ostajajo, kakor so bili: mnogi ostanejo tam in njihovi otroci postanejo Amerikanci: toda oni drugi, ki se vrnejo po dvajsetih letih, so na las enaki tistim, ki so odšli. V treh mesecih je pozabljenih tistih nekaj angleških besed, opuščenih je tistih malo površnih navad, kmet je isti kakor prej, kakor kamen, čez katerega je dolgo časa tekla voda narasle reke in ki se ob prvem soncu v nekaj minutah posuši. V Ameriki živijo ob strani, sami med seboj: ne udeležujejo se ameriškega življenja, leta in leta kar naprej jedo samo kruh, kakor v Gaglianu, in si prihranijo tistih malo dolarjev: blizu raja so, toda niti na um jim ne pride, da bi stopili vanj. Potlej se nekega dne vrnejo v Italijo z namenom, da bodo ostali za kratek čas, da se odpčijo le in pozdravijo botre in sorodnike: a glej, nekdo jim ponudi kakšno majhno zemljišče v nakup, naletijo na dekle, ki so ga kot otroka poznali, in se oženijo, tako mine tistih šest mesecev, ko jim poteče dovoljenje za vrnitev, in morajo ostati v domovini. Kupljena zemlja je presneto draga, plačati so jo morali z vsemi prihranki toliko let ameriškega dela, pa je sama ilovica in kamen, treba je plačevati davke, pridelek pa ne odtehta stroškov, rodi se otroci, žena je bolna, in v prav kratkem času se povrne revščina, ista večna revščina od tedaj, ko se pred toliko leti odšli. In z revščino se povrne vdanost, potrpežljivost in vse stare kmečke šege: v kratkem se ti Amerikanci ne razločijo prav v ničemer več od vseh drugih kmetov, razen po večji zagrenjenosti, po žalovanju za izgubljeno dobrotno, ki se včasih oglasi. Gagliano je poln teh izseljencev povratnikov: vsi štejejo dan vrnitve za dan nesreče. Leto 1929 je bilo leto nesreče, in o tem govorijo kakor o kakšnem potresu. To je bilo leto krize v Ameriki, padec dolarja, banke so propadle: toda to v splošnem ni zadevalo naših izseljencev, ki so imeli navado vlagati svoje prihranke v italijanske banke in jih takoj menjavati v lire. Toda v New Yorku je bil preplah, bili so propagandisti naše vlade, ki so govorili bog si ga vedi zakaj, da je v Italiji dela za vse in bogastvo in varnost in da se morajo vrniti. Tako so se mnogi dali v tistem letu žalovanja prepričati, zapustili so delo, se vkrcali na ladjo, vrnilo domov in so ostali tukaj prilepili kakor muhe v pajčevini. Zdaj so spet kmetje, z oslom in kozo, zdaj odhajajo sleherni jutro k daljnim bregovom malarije. Drugi spet ostanejo pri poklicu, ki so ga opravljali v Ameriki, toda tukaj v kraju ni dela in lakota trka na vrata. — »Prekletlo leto 1929 in kdor me je spravil nazaj! — mi je rekel Giovanni Pizzilli, krojač, medtem ko mi je jemal mero v palcih z zamotanimi in svojevrstnimi modernimi amerišskimi postopki za znižanje ramena in kaj vem še vse za obliko lovškega kroja. Bil je bistroumen: sila sposoben obrtnik, kakršnih je najti le malo v naših boljših krogih, in v mestih, in mi je za račun petdesetih lir napravil najlepšo žametasto obleko, kar sem jih kdaj nosil. V Ameriki je dobro zaslužil, zdaj je bil v revji, imel je že štiri ali pet otrok in ni imel več upanja, da bi si opomogel, z njegovega še mladega obraza je bila izginila vsaka sled odločnosti in zaupanja, zanustila pa je nenehen, obupen izraz tesnotnosti.

Po letu 1929, letu nesreče, so se le redki vrnili v New York in le redki so odšli tja. Naselja Lucanije, ki so pol tu, pol tam, so ostala razbita na dvoje. Družine so se ločile, žene so ostale same: za tukajšnje se je Amerika odmaknila in z njo vsaka možna rešitev. Samo pošta ne nenehno prinaša kaj, kar prihaja od tam, kar pošiljajo rojaki v dar svojim sorodnikom. Don Cosimino je imel obilo opravka s temi paketi: prihajale so škarje, noži, britve, poljedelsko orodje, srpi, kladiva, klešče, vse male priprave preprostega življenja. Kar se tiče obrtniškega orodja, je življenje v Gaglianu docela ameriško, kakor je glede na mere: kmetje govorijo o palcih, o librah raje kot o centimetrih ali o kilogramih. Ženske, ki tkejo lan na starih statvah, režejo nit s sijajnimi škarjami iz Pittsburgha: brivčeve britve so najpopolnejše, kar sem jih videl kje v Italiji, in modro jeklo sekir, ki jih nosijo kmetje vedno pri sebi, je ameriško jeklo. Nobena predhodna nimajo do teh modernih orodij, niti ne čutijo protislova med

gaga nam manjka —. Zatorej so mislili na vojno kakor na eno izmed običajnih neizogibnih nesreč, kakor na davke ali na dajanje za koze. Niso se bali tega, da bodo morali oditi k vojakom. — »Če živimo tukaj kakor psi, — so govorili, — ali če umremo tam kakor psi, je pač vseeno.« — Toda nobeden, razen Caterinina moža, se ni prijavil prostovoljno. Sicer so pa kmalu razumeli, da so ne le nameni, ampak tudi vodstvo vojne stvar one druge Italije, onstran gor, in da ima to prav malo opraviti s kmeti. Vpoklicanih je bilo malo, dva ali trije vsega naselja, povrh še kateri kadrovec in pa neki mladenič, don Nicola, sin nekega duhovnika, ki so ga vzgajali redovniki v Melfiju in ki je bil poklicen podčastnik ter je moral odpotovati med prvimi. Nekateri izmed najrevnejših kmetov brez zemlje, ki niso imeli kaj jesti, so prosili, privabljeni od don Luiginovih govorov in od obljube visokih plač, da bi šli kot delavci: toda njihove prošnje so ostale vse brez odgovora. — »Ne vedo, kaj naj bi počeli z nami, — so mi govorili ti ubogi reveži. — Niti za delo nas ne marajo. Vojna je za tiste s severa. Mi moramo poginuti od lakote v lastni hiši. In v Ameriko nikdar več ne bomo odhajali.«

CARLO LEVI

njimi in svojimi starinskimi šegami. Radi sprejemajo, kar prihaja iz New Yorka, kakor bi radi sprejeli, kar bi prišlo iz Rima. Toda iz Rima ne pride nič. Nikdar ni prišlo nič razen izterjevalca davkov in pa radijskih govorov.

Govorov je bilo slišati v tistih dneh mnogo in don Luigino je imel polne roke dela, da je skliceval svoja zborovanja. Bil je že oktober, naša vojska je prekorčila Mareb, abesinska vojska se je bila pričela. Italijansko ljudstvo, na noge! — In Amerika se je vedno bolj odmikala v megle Atlantika, kakor otok na nebu, za bogve koliko časa, morda za zmerom.

Ta vojna kmetov ni zanimala. Radio je grmel, don Luigino je vse šolske ure, kolikor jih ni zapravljal s kajenjem na terasi, uporabljal za nagovore otrokom z najbolj povzdignjenim glasom (povsod ga je bilo slišati), morali so prepevati »Faceta nera, bella abissina« in na trgu je vsem govoril, da je Marconi izumil tajne žarke in da bo angleška vojna mornarica kmalu vsa odletela v zrak. Govorila sta tudi, on in oni drugi višji učitelji, njegov tovariš na radiu, da je ta vojna nalašč zanje, za kmete iz Gagliana, da bodo dobili kdo ve koliko zemlje za obdelavo, po dobre zemlje, na kateri samo posejše, zraste pa samo. Jojme, oba učitelja sta preveč govorila o veličini Rima, da bi mogli kmetje verjeti vse drugo. Nezaupljivi so majali z glavami, molčeli in v dani. Tisti v Rimu so pač hoteli sprožiti vojno in jo bodo opravili z njimi. Potrpljenje! Umreti na abesinskih ambih ni mnogo huje kot umreti od malarije na lastnem polju, ob bregu Saura. Vse kaže, da so bili študentje, dečki iz Gila, učitelji in učiteljice, gospe od Rdečega križa, Matere in Vdove padlih v Milano, florentinske gospe, drogist, trgovci, upokojenci, novinarji, policaji, uradniki rimskih ministrstev, skratka vse, kar navadno imenujemo Italijansko ljudstvo, v tistih dneh prešinjeno od oblaščujočega vala navdušenja in slave. V Gaglianu meni ni bilo mogoče ugotavljati tega. Kmetje so bili bolj nemi, žalostni in mračni kakor navadno. Niso zaupali v tisto objubljeno deželo, ki jo je bilo prej treba vzeti tistim, ki so jo imeli (in nagonsko so čutili, da kaj takega ni pravično in da ne bo iz tega nič dobrega). Tisti iz Rima niso imeli navade, da bi storili kaj dobrega zanje; tudi to podjetje je imelo vkljub čenčanju gotovo kakšen drug namen, ki se njih ne tiče. — Če imajo oni v Rimu denarja odveč, da ga trojijo za vojno, zakaj ne popravijo mostu na Agriju, ki se je zrušil pred štirimi leti in katerega nihče ne misli popraviti? Lahko bi tudi regulirali reko, napravili kakšen nov vodnjak, sadili dreve po hostah, namesto da sekajo še tisto malo, kar ga je. Zemljo imamo tudi tukaj: vsega dru-

tega nam manjka —. Zatorej so mislili na vojno kakor na eno izmed običajnih neizogibnih nesreč, kakor na davke ali na dajanje za koze. Niso se bali tega, da bodo morali oditi k vojakom. — »Če živimo tukaj kakor psi, — so govorili, — ali če umremo tam kakor psi, je pač vseeno.« — Toda nobeden, razen Caterinina moža, se ni prijavil prostovoljno. Sicer so pa kmalu razumeli, da so ne le nameni, ampak tudi vodstvo vojne stvar one druge Italije, onstran gor, in da ima to prav malo opraviti s kmeti. Vpoklicanih je bilo malo, dva ali trije vsega naselja, povrh še kateri kadrovec in pa neki mladenič, don Nicola, sin nekega duhovnika, ki so ga vzgajali redovniki v Melfiju in ki je bil poklicen podčastnik ter je moral odpotovati med prvimi. Nekateri izmed najrevnejših kmetov brez zemlje, ki niso imeli kaj jesti, so prosili, privabljeni od don Luiginovih govorov in od obljube visokih plač, da bi šli kot delavci: toda njihove prošnje so ostale vse brez odgovora. — »Ne vedo, kaj naj bi počeli z nami, — so mi govorili ti ubogi reveži. — Niti za delo nas ne marajo. Vojna je za tiste s severa. Mi moramo poginuti od lakote v lastni hiši. In v Ameriko nikdar več ne bomo odhajali.«

Tretji oktober je bil torej mračen dan. Na zborovanju na trgu je kakih dvajset kmetov, ki so jih bili navolili karabinjerji in županovi avangardisti, bežasto poslušalo zgodovinske besede po radiu. Don Luigino je dal razobesiti zastave na županstvu, na šoli in na hišah gospe: trobojnice so plapolale v vetru na soncu, pomešane s svojimi nenavadno živimi barvami z mrtvaškimi črnimi banderi kmečkih domov. Ukazali so tudi zvoniti, zvonar pa je po stari navadi zazvonil po žalostni mrtvaški viži. Vesela vojna se je pričela v tisti neprizadeti žalosti. Don Luigino je stopil na balkon županstva in je spregovoril. Govoril je o nesmrtni veličini Rima, o sedmih gričih, o volkulji, o rimskih legijah, o rimski kulturi, o rimskem imperiju, ki ga bodo obnovili. Povedal je, da nas vsi sovražijo zaradi naše veličine, da bodo pa sovražniki Rima grizli v prah, da bomo zmagovalno prehodili rimske konzularne ceste, kajti Rim je več, nepremagljiv. Povedal je s svojim ostrim glasom tudi mnogo drugih stvari o Rimu, ki se jih ne spominjam: nato je odprl usta in pričel prepevati »Giovinezza« ter oblastno namigoval z rokami šolski deci, naj bi ga s trga spremljala v zboru. Okoli njega so stali na balkonu brigadir in gospoda, vsi so peli razen doktorja Mililla, ki ni soglašal. Spodaj so naslonjeni k zidu poslušali tisti redki kmetje molče, se branili z dlango pred soncem, ki jim je udarjalo v oči, motni in mračni kakor nočne pice. Blizu župana, ob strani balkona, na pročelju županstva se je dvigal beli kamen z imeni padlih v svetovni vojni. Bilo jih je veliko za tako majhno naselje: skoraj petdeset; in vsa imena gaglianskih družin so bila zastopana, Rubilotti, Carboni, Guarini, Bonelli, Carnovali, Racioppi, Guerri, nobeno ni manjkalo. Prav gotovo ni bilo hiše brez padlega, bodisi neposredno, bodisi po bratih, bratrančih ali po krstnih botrih: še več je bilo ranjenih, bolnih in takih, ki so se bili bojevali in so jo brez škode odnesli. Zakaj pri mojih razgovorih s kmeti mi tega nihče ni pravil, nikoli ni kdo namigoval na tisto vojno, niti na tedaj opravljeno podjetje, ne na deželo, ki so jih videli, ne na muke, ki so jih bili pretrpeli? Edini, ki mi je bil

nekaj omenil o tem, je bil brivec, zoboderec; pa še ta mi je namignil samo zato, da bi mi dopovedal, kje in kako se je bil izučil v svoji umetnosti, ko je na Krasu prenašal ranjene. Niti svetovna vojna, ki je bila tako krvava in še tako blizu, kmetov ni zanimala: prenesli so jo, zdaj pa je bilo, kakor da so pozabili nanjo. Nobeden ni imel navade ponašati se s svojo slavo, pripovedovati otrokom o izbojevanjih bitkah, kazati svoje rane in tožiti zaradi trpljenja. Če sem jih izpraševal, so odgovarjali kratko in neprizadeto. Bila je pač huda nesreča, prebili so jo kakor druge. Tudi tisto je bila rimska vojna. Tudi tedaj so stale zapored tiste tri barve, ki imajo tukaj čuden videz, heraldične barve druge Italije, nerazumne, svojevoljne in nasilne, tisto veselo nesramno rdeče in tisto zeleno, tukaj tako nesmiselno, kjer so tudi drevesa siva in kjer na ilovici ne raste trava. Tiste barve in še druge so plemiška podjetja, lepo se podajo na grbih gospe ali na mestnih banderli. Kaj pa imajo opraviti z njimi kmetje? Njihova barva je ena sama, prav barva njihovih žalostnih oči in njihovih oblik, in to sploh ni barva, ampak tema zemlje in smrti. Črna so njihova bandera kakor obličja Madone. Druge zastave so pisane barve one druge omike, razgibane in zavojevalne na potih zgodovine; te pa oni niso deležni. Toda ker je močnejša, organizirana in oblastna, jo morajo prenašati: danes ne umiramo zase v Abesiniji, kakor nismo včeraj na Soči ali Pavi, kakor ne prej veke in veke za najrazličnejšimi barvami po vseh deželah sveta.

Organizirane države, teokracije, vojske so seveda močnejše od razkropljenega kmečkega ljudstva: zatorej se morajo le-ti vdati, da jih obvladujejo: vendar ne morejo čutili kot svoje slave in podjetja tiste omike, ki jim je korenito sovražna. Edinole tiste vojne, ki so jih bojevali v obrambo pred takimi omikami, proti zgodovini, državi, teokraciji in vojskam, jim segajo do srca. To so tiste vojne, ki so jih bojevali pod svojimi črnimi banderi, brez vojaškega reda, brez vojaške umetnosti in brez upa: nesrečne vojne in zmerom obsojene na poraz; divje in obupne in zgodovinarjem neumljive.

Kmetje iz Gagliana se ne navdušujejo za osvoboditev Abesinije, se ne spominjajo več svetovne vojne in ne govorijo o svojih mrtvih: vsem pa je bila pri srcu in v vseh ustih neka vojna, spremenjena že v legendo, v bajko, v epsko povest, v mit: razbojništvo. Razbojniška vojna se je praktično končala leta 1865: minilo je torej svojih sedemdeset let in le prav redki stari so se je mogli udeležiti ali biti nje priče in biti možni osebnega spomina na tista podjetja. Toda vsi, stari in mladi, možje in žene, so govorili o nji kakor o včerajšnji stvari, s prisotno in živo strastnostjo. Kadar sem se pogovarjal s kmeti, sem lahko bil prepričan, naj je bil predmet razgovora kakršenkoli, da bomo kmalu zdrknili na kakšen način v pogovor o razbojnikih. Vse spominja nanje: ni ga hriba ne prepada, gozda, skale, izvira ali jame, ki bi ne bil povezan s kakšnim njihovim znamenitim podjetjem ali ki ne bi bil služil kot zavetišče ali skrišališče; ni ga skritega mesta, ki bi ne bilo kraj sestankov; ni je poljske kapelice, kjer bi ne bili pustili svojih grozljivih pisem in ne bi čakali na odkupnino. Kjer kakor Bersaglierova jama so dobili po njih ali po njihovih dejanjih

Nadaljevanje na 5. strani.

HELIKOPTER ZA CENO AVTOMOBILA

Helikopter je idealen aparat za kratka potovanja, ker je lahko ravnati z njim in ker zavzema relativno malo prostora. Zaradi tega so začeli proučevati model, ki bi bil po svoji velikosti in cenil pristopen tudi širšemu krogu ljudi. Konstruktor Hiller se je oprijel tega dela in vse kaže, da je to nalogo zadovoljivo rešil. Njegov dvosedezni helikopter »HORNET«, katerega kovinski rotor žeteta dva motorja (statorotorja), bo stal 4900 dolarjev. Ta cena je štirikrat nižja od cene sedanjih modelov.

Ta model je poceni zato, ker ima pogon s statorotorji. Nima več prejšnjih dragih naprav (navadni klasični motor, mehanično transmisijo, centrifugalno zavoro itd.). Zamenjati ga je mogoče po 500 urah pogona v nekaj minutah z novim motorjem. Pogonskega goriva aler porabi precej, a je ceno: nafta, plinako olje ali petrolej.

Teža praznega aparata je 154 kg, z gorivom pa 497 kg. premer rotorja je 7 m, trup je dolga 3,50 m in široka 1,30 m; doseže hitrost 115 km in največjo višino 3500 m; z dvema osebama leti lahko 50 minut okrog 80 km daleč, dviga se pa 6 m v sekundi.

PREMIČNI VRTALNI STOLPI

Ceprav uporabljajo po svetu vedno nove vires energije, vendar vedno bolj potrebujejo nafto. Zato povsod hitijo iskati nove vrelce, pri čemer izdatno pomagajo za to potrebne priprave, ki jih lahko premikajo z enega mesta na drugo.

Vrtalne naprave za vrelce nafte so tehnično zelo napredovale. Prvi vrtalni stolpi pred približno sto leti so bili zelo podobni kakšnemu cerkvenemu zvoniku iz desek. Vrtalni način, ki so ga začeli uporabljati pred 50 leti, pa je privedel do tega, da so začeli izdelovati kovinske konstrukcije, ki so bile vedno bolj v skladu z njihovim namenom. Spočetka so vrtali na najprimitivnejše načine.

Pozneje so iznašli bolj uspešen način s pomočjo motorjev. Zdaj vrtajo sonde motorji z 2000 konjskimi silami do globine 5000 m in še več.

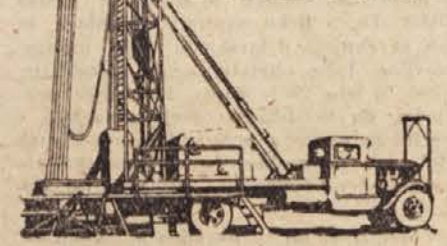
Največji vrtalni stolp na svetu je verjetno v Texasu, ki je visok 82 m. Ta visina ima to prednost, da omogoča uporabo bolj dolgih členov za vrtanje kot pri stolpih navadne visline. Členi so dolgi 13,5 namesto običajnih 9 m. S tem prihranijo mnogo časa pri delu za vrtanje.

Plavalni vrtalni stolpi, ki jih uporabljajo na obalah Texasa, Louisiane in Venezuele, ne zasedajo prav nič za onimi na kopnem. Eden od njih, ki je montiran na

ploščadi 78x35 m, je prvi plavalni stolp, na katerem dela 50 moč; sam stolp je visok 50 m, ploščad pa 10, skupno torej 60 m.

V zadnjem času uporabljajo te orjake vedno manj. Vedno bolj je v rabi tak material, ki je bolj prikladen za premeščanje, tako na kopnem kakor tudi na vodi. Stolpe za vrtanje na vodi premikajo tako, da vlačilec vlač ploščad lahke konstrukcije; na njem so stroji, rezervni deli, vse potrebni material za vrtanje in osebje.

Za vrtanje na suhem izdelujejo prenosne sonde naprave. Te so iz dveh delov, ki jih pripeljejo na mesto vrtanja in montirajo na podstavku, ki je prav tako prenosljiv. Še bolj premičen pa je vrtalni stolp, ki je v celoti montiran na ploščadi velikega avtomobila, na katerem je tudi vrtalni stroj s škripci in s svojo potrebno opremo. Tega lahko transportirajo z največjo brzino na mesto in začne takoj vrtati.

Takšen je kamion-platform, s katerim lahko premeščajo vrtalni stolp z vsem potrebnim materialom.

VAKUUM — ČAROBNI KLOBUK INDUSTRIJE

Brezračni prostor je eno najvažnejših orodij industrije.

All ste videli »čarovnika«, kako je segel v navidežno prazen klobuk in privlekel iz njega žajfka, pištka, koronalno ovrtnico ali pa vrsto pisanih robcev? Gotovo ste se pri tem zahvalili, obenem pa tudi smejali ob misli, da bi vse te stvari nastale iz nič. Vendarle razne industrije vsak dan, podobno kakor »čarovniki«, posegajo v prazen prostor in ustvarjajo z njegovo pomočjo mnoge stvari.

Življenje

Vakuum je čarobni klobuk industrije, ki omogoča izdelavo televizorskih cevi, sadnih sokov, penicilina, vitaminov in krvne plazme, pomaga pri izdelavi gramofonskih plošč in pri prenosu svežega sadja in zelenjave z vrta na mizo.

V vakuumu lahko napravijo mnoge stvari, ki jih pri normalnem zračnem pritisku ne morejo. Tako vde vro, ko je še mrzla, elektrone, molekule in atome je mogoče pomikati v določeni smeri, ne pa po slučajnih potih itd.

Prvo praktično uporabo vakuumu je izdelal pionir v gradnji lokomotiv Richard Trevithick l. 1802, ko je uporabil paro za ustvarjanje prepaha na ognjišču v lokomotivi, kar se na popolnoma isti način še danes uporablja na modernih lokomotivah. James Watt je pri svojem parnem stroju bolj uporabljal vakuum kakor pa paro; pri vseh turbinah današnjih modernih parnih naprav gre para v brezračni prostor, kar podrobi silo vsakega kilograma pare.

Zdaj je vakuum eden najvažnejših pripomočkov industrije, ki pomaga pri ustvarjanju dolge vrste produktov od atomske bombe in raketnih motorjev pa do imitacije žilnatih kamnov. Vendar je vakuum za večino ljudi še vedno nekakšna tajnost, poglajena zaradi tega, ker so mu dajali toliko imen.

Vakuum napravijo s tem, da iz prostora odstranijo plin ali zrak (pritisk) in njem je znatno nižji od zunanega atmosferskega pritiska) s pomočjo vakuum sesalke. Mehanični sesalki poznajo tri vrste: centrifugalne, povračilne in rotacijske. Z rotacijskimi dosežejo vakuum 0,001 m/m, z najboljimi, to je z difuznimi, pa celo 0,005 mikrona Hg. Poptni vakuum je skoro nedosegljiv. Napredek tehnike, posebno v drugi svetovni vojni, pa je potisnil visoki vakuum iz laboratorija v splošno uporabo.

V kemiji, živilski in farmacevtski industriji mnogo uporabljajo vakuum. Podobno kakor zavre vodo v planinah pri nizki temperaturi kot na morju, tako zavre in tudi izhlapevajo tudi druge tekočine prej, če je pritisk manjši. Živil ne amomo preveč pariti, sicer izgube okus in vitamine; če jih pa obdelujejo pri nizkem pritisku in nizki temperaturi, ohranijo vse kvalitete sveže hrane. Vakuum je omogočil izdelavo črne

Friderik Engels:

Potrebni in odvečni družbeni razredi

Ob obletnici smrti Friedricha Engelsa (umrl dne 5. avg. 1895) prabčujemo članek, ki ga je Engels objavil prav pred 70 leti, 6. avg. 1881 v londonskem listu "The Labour Standard". Ta Engelsov tekst, ki se ni bil objavljen v slovenskem prevodu, je dragocen prispevek k marksističnemu pojmovanju družbenih razredov.

Pogosto slišimo vprašanje: koliko so razni družbeni razredi koristni ali celo potrebni? In naravno je bil odgovor za vsako zgodovinsko dobo različen. Ne dvomimo so bili časi, ko je bila veleposesniška aristokracija neogibna in nujno potreben družbeni element. Tisti časi pa so se zelo daleč za se spremenjale, namesto sužnjev so prišli tlačani, ki so jih svojčas zopet zamenjali svobodni delavci — prosti tlačanstva, prosti pa tudi sleherne posvetne posesti, razen lastne delovne sile. Nekaj pa je očitno: kakršne koli spremembe so nastajale v neproduktivnem vrhnjem sloju družbe, slednja vendar nikoli ni mogla živeti brez razreda proizvajalcev. Ta razred je torej v vsakršnih razmerah potreben, čeprav mora napočiti čas, ko ne bo več razred, marveč bo obsegal vso družbo.

Kakšna pa je zdaj potreba po enem izmed treh razredov?

Veleposesniška aristokracija je v Angliji, milo rečeno, gospodarsko odvečna, na Irskem in Škotskem pa je postala po svoji težnji, razmaroditi deželo, izrazita rakava rana. Da goni ljudi čez morje ali v smrt od lakote in da jih nadomeštuje z ovčami ali divjadjo, to je vsa zasluga, ki si jo more lastiti irska in škotska zemljiška gospoda. Naj bi se konkurenca ameriških rastlinskih in mesnih živil le še nekoliko bolj razvila, pa bi storišla angleška veleposesniška aristokracija isto, vsaj njen del, ki si to lahko dovoli, ker je njegova hrbenica velika mestna zemljiška posest. Oslankov nas bo kmalu rešila ameriška živilska konkurenca. In prav nič ne bomo jokali za njo, kajti njihova politična dejavnost je tako v Zgornjem kakor v Spodnjem domu prava nacionalna nadloga.

Kako pa je s kapitalističnim srednjim razredom, tistim izobraženim, liberalnim razredom, ki je ustanovil angleško kolonialno državo in ustvaril angleško svobodo? S tistim razredom, ki je leta 1821 reformiral parlament, ki je odpravil žitne zakone in zniževal carino za carino? S tistim razredom, ki je upostavljal orjaške industrijske obrate, mogočno trgovinsko brodogradnjo, čedalje večje železniško omrežje Anglije, in ki vse to še vedno vodi? Ta razred mora biti za trdno najmanj tako potreben kakor delavski razred, ki ga usmerja in vodi od napredka k napredku.

Gospodarska funkcija kapitalističnega srednjega razreda je bila dejansko v tem, da je ustvaril moderen sistem s parno silo obratujoče industrije in prometnih sredstev ter odstranil vse gospodarske in politične ovire, ki so zavirale razvoj tega sistema. Dokler je kapitalistični srednji razred izpolnjeval te funkcije, je bil v danih razmerah nedvomno potreben raz-

red. Ali pa je potreben tudi zdaj? Ali še nadalje izpolnjuje svojo pravo funkcijo? Ali še vodi in razširja družbeno proizvodnjo v korist celotne proizvodnje? Pogledimo, kako je s to rečjo!

Začnimo kar s prometnimi sredstvi. Brzotjav je v rokah vlade. Železnice in velik del prekmorskih parnikov niso lastnina posameznih kapitalistov, ki vodijo lastna podjetja, marveč delniških družb, katerih obrate vodijo plačani uslužbenci, uradniki, ki so v vsakem pogledu v položaju višje stoječih, bolj plačanih delavcev. Kar se tiče ravnateljev in delničarjev, oboji vedo, da je za koncern tem bolj, čim manj se prvi vmešavajo v vodstvo, drugi pa v kontrolo. Rahla, povsem površna kontrola, to je dejansko edina funkcija, ki je še ostala lastnikom podjetij. Vidimo torej, da kapitalističnim lastnikom teh orjaških podjetij v resnici ni ostala nobena druga funkcija, razen da spravijo vsakega pol leta svoje dividende. Socialna funkcija kapitalista je prešla tu na plačane uradnike. Toda kapitalist še vedno spravlja v obliki dividend plačilo za te funkcije, čeprav jih že zdavnaj ne opravlja več.

Kapitalistu, ki ga je razmah obratovanj velikih podjetij primoral, da je »odložil« vodstvo, pa je vendarle še ostala neka funkcija. Ta funkcija je v tem, da špekulira s svojimi delnicami na borzi. Ker naši kapitalisti, ki so vodstvo »odložili«, nimajo pametnejšega opravila, v resnici pa so postali odvečni, špekulirajo v tem mamonomnem svetilu po mili volji. Na borzo hodijo z dobro pretehtanim namenom, nabasati si bisage z denarjem, o katerem pravijo, da so ga zaslužili in ki je, čeprav pravijo, da je vir sleherne lastnine delo in varčnost, morda res vir, za trdno pa ne konec. Kolikšna hinavščina, nasilno zapirati majhne igralne pekle, če pa naša kapitalistična družba ne more živeti brez velikanskega igralnega pekla, v katerem ljudje izgubljajo in dobivajo milijone in milijone in ki je njen najvažnejši življenjski živec! Tu seveda postane kapitalist, ki se je s svojimi delniškimi deleži potegnil nazaj, ne le odvečen, marveč izrazito škodljiv pojav.

Kar velja za železnice in pomorski promet, velja vsak dan bolj tudi za vsa druga velika industrijska in trgovska podjetja. »Delničarjenje«, to se pravi, preobrazba velikih privatnih podjetij v delniške družbe, je bilo zadnjih deset let in še dlje na dnevnem redu. Od velikih skladišč Cityja v Manchesteru do železarn in premogovnikov v Walesu in Severni Angliji in tovarn v Lancashiru je bilo vse podvrženo temu delničarjenju. Vsem Oldhamu je ostala komaj ena tovarna bombaza v privatnih rokah; celo nadrobne trgovce čedalje bolj izpodirajo »zadružne trgovine«, ki so večinoma zadružne samo po imenu — toda o tem ob drugi priložnosti. Vidimo torej, da napravi prav razvoj kapitalističnega proizvodnega sistema kapitalista prav tako odvečnega kakor rokodelca. Razlika je samo ta, da je rokodelce obaen na počasno umiranje od lakote, odvečni kapitalist pa na počasno umiranje od preobledenosti. Samo v enem oziru sta na splošno oba enaka: niti prvi niti drugi ne ve, kaj naj počne s seboj.

Rezultat je torej takle: gospodarski razvoj moderne družbe teži za čedalje večjo koncentracijo, za podružbljenjem proizvodnje v velikanskih podjetjih, ki jih posamezni kapitalisti ne morejo več vo-

Letos smo prvič proslavili 22. julij — dan vstaje — in se tako pridružili drugim republikam, ki imajo svoje dneve pričetka vstaje določene že več let in je proslavljanje tega dne pri njih že prešlo v tradicijo. Kakor vselej ob podobnih prilikah smo poiskali tudi v Sloveniji razne oblike in načine — in to take, da bi privrela na dan vsa tista borbena zavest naših ljudi, ki nam jo je dala naša revolucija, in njihova zvestoba do naše velike stvari.

Ena izmed oblik praznovanja je bil pohod partizanskih patrulj, ki ga je pripravil Glavni odbor ZB NOV skupno z ostalimi političnimi in strokovnimi organizacijami (PLZ, Ljudska tehnika, Gasilska zveza itd.). Grobo zamisel sedanjih smeri partizanskega pohoda so razdelili okrajni štabi sami. Dogovorili so se predvsem za kraj in čas vstopa iz okraja v okraj. Čas, ki jim je bil tako določen, so nato posamezni okrajni štabi ali manjši iznajdljivo prepleli z vsebino.

V pohodu partizanskih patrulj je sodelovalo 245 izmen, ki so se spopadle s »sovražnikom« 327-krat: prehodile so z vsemi priključki nad 2500 km in vključile v svoje vrste 52.430 borcev.

Na slovesnem zaključku na Kongresnem trgu v Ljubljani so komandanti patrulj raportirali o pohodu in akcijah tov. Mihi Marinku in mur nato izročili bojne zastave in »Dnevnik« pohoda. V naših dnevnikih objavljena poročila ob času pohoda še zdaleč ne pokažejo vsega notranjega bogastva in občutkov ljudi, kar je privrelo na dan povsod tam, kjer so se patrulje prebajale skozi zasede, prirejale mitinge, bile prisilno sprejete, prenočevale in se srečevale z našimi delovnimi ljudmi na polju, v vaseh, trgih in mestih. Za hip si dobil vtis, da so na pohodu enote naše slavne osvobodilne partizanske vojske. Partizanska tradicija bi težko prišla bolj do izraza na kak drug način. In to velja tako za borce kakor tudi za ljudi, ki so v vaseh pričakovali njihovega prihoda; kakor da se je čas vrnil za celo desetletje nazaj, samo da je bil sovražnik le »sovražnik«.

Vse čevkanje o »gospodovem očesu« in čudežih, ki naj bi jih delalo, postane pravi nesmisel, brž ko doseže podjetje določen obseg. Mislimo si »gospodovo oko« londonskih in severozahodnih železnic! Cesar pa gospod ne more storiti, morejo storiti delavci, družbeni uradniki v plačilnem odnosu, in le-ti opravljajo to uspešno.

Kapitalist si torej v bodoče ne more več lastiti svojega profita kot »plačila za nadzorstvo«, saj ničesar ne nadzoruje. Priključimo si to v spomin, ko nam kriče zagovorniki kapitala to puhlo frazo v ušesa.

V naši zadnji tedenski izdaji pa smo že poizkusili pokazati, da razred kapitalistov tudi ni več sposoben voditi velikanske proizvodni sistem naše dežele. Na eni strani se je proizvodnja tako razširila, da preplavlja periodično vse trge z blagom, na drugi strani pa je čedalje bolj nesposobna braniti lastno proizvodnjo proti tuji konkurenci. Skratka, vidimo ne le, kaj vse lahko opravimo brez vmešavanja razreda kapitalistov v veliko industrijo dežele, marveč tudi vidimo, da se to vmešavanje čedalje bolj razrašča v rakavo rano.

Tej gospodi pravimo še enkrat: »Umaknite se! Omogočite delavskemu razredu pokazati, kaj zmore!«

POHOD PARTIZANSKIH PATRULJ

(V ČAST DNEVA VSTAJE)

Kdor je pohod le nekoliko bolje poznal, ve, kako težko je bilo pridobiti borce za akcije proti patrulji. Vsakdo je hotel biti predvsem partizan in nihče »sovražnik« in to največkrat premagan, ujet in razorožen. Ponekod so zato rešili ta »pereč« problem tako (n. pr. v Čerknici pri Rakeku), da so »sovražniki« branili vas pred napadom patrulje, se pod pritiskom umikali v središče vasi, kjer so se zbrali v strumno četo, ki se je čez hip prelevila v novo izmenno patruljo, prevzela nato bojno zastavo in jo ponesla naprej proti cilju — Ljubljani.

Kjer tega niso rešili tako salomonsko, pa je patrulja naletela večkrat na zasede, ki niso hotele popustiti. V Kranjski gori se je zaseda upirala dve uri, čeprav so se dogovorili le za 20-minutno borbo. To ni edini primer, bilo jih je precej na vseh smereh in v vsakem okraju.

Sprejem po vaseh je bil podoben sprejemu naših borcev v času borbe. V Lahah so žene pričakovale borce s plačnili, polnimi priprizgami, in jim tožile pi-jajo. Prav tako so bili borci sprejeti v Guštanju, Šmartnem, Zavodnjah, v Smihelu, Podmeleu, Podgradu, Srednjem Pokou, Vidmu, Pristavi, v Gaberjah, Podhosti, Zabji vasi, Dvoru, Radohovi vasi, Št. Vidu, v Tinjah, Špitališu, Gradiškini in še mnogokje. Naj mi oprostijo prebivalci vseh tistih naselij, ki jih nisem omenil, bila bi to dolga, dolga vrsta imen. Idrijska patrulja je prinesla v Čerkno »ranjenca«, vsega obvezanega, da bi videla, kako ga bodo ljudje sprejeli. Vaščani so se v trdni veri, da mu je pomoč in nega res potrebna, trudili okrog njega z nič manjšo skrbjo kot v partizanskih časih. V Drežnici so vaščani po sprejemu in pogostitvi stražili vas, medtem ko je patrulja počivala.

Mladina in tudi pionirji so obkrožali oborožene borce in jih pozdravljali s šopki (Dolenjske Toplice, Temenica, Čerknica, Roblek itd.). V Čerknici je prinesel svoj šopek poljskih rož tudi droben ceciban, ki je komandantu segal komaj čez škornje. V Šmartnem so pionirji borcem deklamirali Kajuhove pesmi.

Tolminske patrulje so skoraj vse — osem jih je bilo — prodirale v hudem dežju. Po težavnem terenu, so patrulje vodili v neurju domačini. Najtežji pohod je bil čez planino Sleme, ki je bila vsa zavita v meglo. Savinjo, Sočo, Idrijo, Dravo, Krko in številne potoke — vse do Ljubljane — so patrulje bredle do kolen pa tudi do prsi. Premočni borci so se kakor nekda sušili po pečeh in ni bilo primera, da bi bile patrulje v skrbah za prehrano. Domačini so jih sprejemali kot »naše fantec« in budeli z njimi dolgo v noč, marsikje pa tudi do jutra.

V lendavskem, ptujskem, slovenjgriškem, goriskem okraju in tudi drugod so se vaščani pridruževali patruljam na konjih in vozovih ter jih spremljali kilometre daleč in jim v borbah pomagali. V Lendavi je šla kolona spremljevalcev nad 500 ljudi, v Ptujju pa celo nad 800.

Goriška patrulja je tiskala na pohodu svoj list »Pohod«. Izdala je tri številke, vsake po 800 izvodov. V njem si lahko čital poročila v pohodu pa tudi o dogodkih po svetu. Da je šlo zares in da se partizani niso prav nič šahili, nam priča dogodek pri Bukovju. Patrulja je zaslišala trojico sumljivih oseb. Ker niso odgovarjali na zastavljena vprašanja smiselno in so se v izjavah križali, jih je patrulja dala pod oboroženo spremstvo. Poznejša zasliševanja so pokazala, da ta trojica ni ravno nedolžna; dajala bo odgovor pred zakonom.

Gorenjska patrulja je na maršu proti

triglavskim stenam »ujela« dva turista in ju odvedla s seboj. Izkazalo se je šele kasneje, da sta »sovražnik« obveščevalca. Ptujčani so sami izdelali 80 kg razstreliva, več karbidnih minometalcev in »bombe«, ki so jih uporabljali v borbah. V Savinjski dolini je patrulja obiskala številne stare partizanske družine, niso se pa izognili tudi nekaterih belih vran, ki so se nekda naši borbi izneverili; tem so povedali po partizansko, da jih še pomnijo, čeprav jim ljudska oblast tega ne meče vsak dan v obraz in jim daje kar največ prilike, da popravijo nekdanje svoje grehe.

V Guštanju so branilci spremenili gradbene stroje — buldožere — v tanke. Čez Sočo pri Duhovem, čez Dravo pod Lendavo in pred Borlom, po Ljubljani do »Spice« so se patrulje pripeljale s čolni in brodi.

Kjerkoli so patrulje kombinirale svoje bojne akcije z našo armado, je bila to prava manifestacija borbene pripravljenosti ljudstva in Jugoslovanske armade. V takem skupnem napadu je »padla« Postojna, skupno z močnimi enotami JA je patrulja prodirala naprej proti Ljubljani. Vedno in povsod so armadne enote operirale tako, da je bila središče vsega dogajanja patrulja in bojna zastava.

Ptujčani so del smeri motorizirali, imeli so svojo pohodno kuhinjo. Radgonska prva patrulja je šla 500 borcev, samo kolesarski vod je šel 60 borcev. Proti Borlu je spremljalo borce 890 vaščanov, kolesarski vod je šel nad 20 borcev. V Novi vasi pri Slovenskih Konjicah so vaščani stalno obveščali patrulje o položajih »sovražnikov«. Najboljši kurirji so bili kakor nekoč mladinci. V Trsteniku so vaščani pustili delo na polju in spremljali patruljo. V Konjski vasi se je pridružila četa prostovoljcev iz Loči, tako da je šlo na pohod 250 borcev, med njimi 50 deklet in žena. Komisar ene čete je bila Nina Pokornova — prvoborka in ljudski poslanec. Iz Peči do Kranjske faze se je vključil v pohod tovariš Maks Krmelj, član CK KPS.

Večina borcev je nosila stare partizanske uniforme, kar je dalo pohodu le še več partizanskega obseleja.

Patrulje so opravile svojo nalogo: na pohodu po vaseh, trgih in mestih je borce sprejelo nad 112.000 ljudi, z Ljubljano vred pa nad 160.000. Skupno z borci se je udeležilo pohoda nad 200.000 ljudi. Globoki namen pohoda patrulj je bil dosežen. Bili smo priča velike manifestacije za stvar revolucije.

Posebej bi morali pohvaliti lendavski, ptujski, slovenjgriški, gorški, šoštanski, postojnski in tolminski okraj, medtem ko sta okraj Celje in okolica in radovljiski ravnala napak, ker sta organizirala le po eno samo patruljo brez izmen in tako prikrajšala številne partizane, da se pohoda niso mogli udeležiti. Poncenjevali so pohod tudi kočevski okraj ter idrijski in novomeški, ki se tudi niso preveč potrudili za udeležbo v patruljah. Marsikje je bilo napak tudi to, da so pohode organizirali predvsem okrajni odbori ZB ali celo samo štabi, kajti tako so ostale druge množične organizacije ob strani in so opustile lepo priložnost za svoje politično delo, ki bi le še pridlo kvasa letošnjemu prvemu proslavljanju dneva vstaje slovenskega naroda.

Ob zaključku še to! Pohod partizanskih patrulj ni bil morda polna eksekucija, temveč partizanski odgovor vsem, ki grabežljivo gledajo na našo lepo slovensko zemljo in stegujejo (vsaj v mislih) po njej svoje prste. Naj bo naš pohod resen opomin, da s svojega ne damo, ker smo neomajno zvesti domovini, Partiji in Titu.

F. M.

in Iznanost

plazme in penicilina v sedanjih velikih količinah.

Radio in televizijske žarnice so izpraznjene na 0,001 mikrona kg. Steklo, plastik, papir, metel, sukno in drug material pokriva s tankimi plastmi aluminija, bakra, zlata, nerjavečega jekla, niklja, srebra, cinka itd. s pomočjo vakuum. Predmete porazdelijo v neprodušni prostor tako, da so

Pri izdelovanju televizijskih žarnic, ki so izpraznjene na 0,001 mikrona kilograma

a površino, ki jo je treba pokriti z metalom, obrnjeni proti eni točki, v kateri izpareva metalna snov s pomočjo električnega toka. Ker ni zraka, se proizvedene molekule premikajo v ravni črti in se odlagajo na površinah v tlin enakomerni plasti. Zelo važna je uporaba vakuum pri izdelavi leč za fotografske aparate, ko se pod njim leča pokrije s zelo tanko plastjo magnezijevega fluorida ali podobnih soli, zaradi katerih leča odbija manj, a prepušča več svetlobe.

Posebnega pomena je uporaba vakuum v metalurgiji. Ko se vroča kovina prične

hladiti, začne iz nje uhajati plini, ki povzročajo na površini mnogo majhnih luknjic — par. Če pa pritisk na površini kovine zmanjšamo, plini uhajajo, še preden se kovina ohladi. Kovina brez por pa je čvrsta in raztegljiva ter ima boljše tehnične in električne lastnosti. Vse te lastnosti pa so posebno važne za gradnjo reaktivnih motorjev itd. S pomočjo vakuum čistijo kovine od nezaželenih primess.

Zaključek iz vseh naštetih uporab brez-zračnega prostora (le nekaj smo jih naštetili) je ta, da je vakuum nujno potrebno orodje industrije.

PLAZOVI

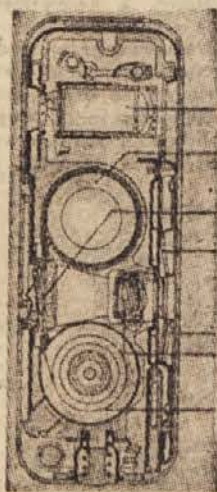
Odkar Slovci preučuje gore, se ni bilo toliko plazov kot v pretekli simi. Začeli so grmeti v dolino v novembra, od sredine januarja dalje pa so postali posebno številni in katastrofalni. V Švicah, Avstriji in Italiji je bilo več sto žrtv, splošno zaokupljenost pa je še večala bolizen pred novimi katastrofami. Plazovi so šli v doline na takih mestih, kjer jih nikdar prej ni bilo; prebivalci gorskih val se ne čutiljo več varne in tudi ne vedo, kje naj gradijo nove hiše. V Davosu je Institut, ki ima edino nalogo, da proučuje aneg in plazove. V njem zbirajo vse rezultate raznih raziskovanj, izdajajo biltene o stanju snežnih razmer in po potrebi tudi opozarjajo prebivalce krajev, ki so v nevarnosti. Letošnje številne izkušnje so delo tega instituta usmerile na nova raziskovanja. Morali bodo ugotoviti, ali so bili to zimo plazovi samo posledica nesrečnih okoliščin ali pa logična posledica zapaznega driza srednje temperature, ki so ga v zadnjih 50 letih ugotovili v naših krajih, še bolj pa v arktičnih področjih.

Posebno pozornost je vzbudil allen piš, ki gre pred samo snežno maso plaz; nlemu pripisujejo enako katastrofalno škodo, kot je ona, ki jo povzroči plaz sam.

FOTOAPARAT »MINOX«, TEŽAK 7 DKG

Težnja za malimi formati v fotografiji se ni prenehala. Za Leica formatom 24x36 mm je prišel format 8x11 mm, in sicer pri novem fotografskem aparatu, ki ga v Nemčiji še izdelujejo v seriji. Ta aparat je dolg 82 mm, širok 28 mm in debel 16 mm. Težak je samo 70 gramov in ga lahko nosiš v žepu tolvornika. Konstrukcijski načrt je bil gotov že l. 1936. Gotovo bi ga izdelovali že prej, če ne bi bila nemška industrija zaradi vojne usmerjena drugam.

Kljub temu, da je format aparata tako majhen, nikakor ni igračka, saj se 30 posnetkov, kolikor jih je mogoče napraviti z enim vložkom filma, more povečati na velik format 24x36 cm, torej na 36-kratno povečavo. Objektiv 193.5 ima žariščno daljavo

- vizir
- valjček
- leča pri filmu
- filtri
- filtri
- objektiv
- valjček

15 mm, s čimer je omogočena velika globina posnetka. Daljva posnetka je od 20 cm do nekončnosti, a čas ekspozicije je od ene polovice do ene tisočinke sekunde. Vizirna naprava je narejena tako, da točno omejuje silko objekta, katerega fotografiramo. Kompenzacija perelake je avtomatična.

Uporaba tega majhnega aparata je skrajno enostavna. Val delj za snemanje (vizir, čas eksponiranja, sprožilo) so na skatli. Ker je aparat popolnoma zaprt, sta objektiv in vizir s steklom zavarovana pred prahom.

Za izdelavo posnetka zadostuje, da se potegne za premični zgornji del aparata; s tem se avtomatično napne sprožilo in premakne film za dolžino enega posnetka. Po fotografiranju se zgornji del aparata pomakne nazaj na prejšnje mesto. Istočasno se števec posnetkov premakne za eno številko. Film je širok 9.5 mm, v enem zviku za 50 posnetkov ga je 75 cm.

BOLNISKI AVION

8 Koroze prevažajo bolnike na Japonsko s stratežnimi letali. Po uradnih statistikah se je smrtnost ranjenecov od 4% v zadnji vojni zmanjšala na 1% in upajo, da bodo tudi ta procent še zmanjšali. V prvih mesecih vojne na Koreji je zadostovalo 10 takih avionov za evakuacijo vseh ranjenecov.

KULTURNI DROBIŽ

Zabor pozelite in proze o naši borbi za avodbo. Slovenski knjižni zavod je pravkar izdal dve pomembni knjigi: izbor poezije »Kri v plamenih« in izbor poezije »Narod se uprli«. Obe knjigi označuje to, da odseva v svoji vsebini narodnosvobodno borbo v raznih njenih stopnjah in oblikah od bojev za socialno osvoboditev sloveka tja do partizanske borbe na bojiščih. »Kri v plamenih« (332 strani, cena vez. platno 270 din) sta uredila Filip Kalan in Cene Vipotnik. V tem tematsko omejenem, vendar dovolj širokem prerez slovenske poezije zadnjih 30 let je zastopanih 33 pesnikov. Pesmi so izbrane ne le po vsebinski vrednosti, marveč tudi s tankim okusom glede kvalitete. Temu izboru daje posebno veljavo to, da je bil poleg narodnosvobodne borbe razširjen v borbo za socialno osvoboditev našega ljudstva, tako je v njem obilno zastopana tudi Srečko Kosovel. »Narod se uprli« je uredil France Bevk. Več kot 300 strani obsezuje ta knjiga vsebuje izbrane pesmi in novele 17 slovenskih pripovednikov. Med tu natisnjenimi spisi so poleg nekaterih, ki so znani iz revij, tudi neobjavljeni (tako C. Kosmača, M. Kranjca, Edvarda Kocbeka i. dr.). V platno vezana knjiga stane 400 din. Obe knjigi kaže, kako tesno je naša nova literatura združena z zgodovinskimi boji slovenskega ljudstva za svobodo in pravico. Kljub omejitvi na določeno tematiko sta po svoji slovesni kvaliteti značilna in tehta izbora. Obe knjigi sta lepo natisnjeni in enotno opremljeni po osnutku ing. Filipa Kumbatovića-Kalana.

Nova revija naših izseljencev. V juliju t. l. je izšel prvi zvezek literarne ilustrirane revije »Naša stvarnost« v Buenos Airesu. Revija je namenjena, kakor pravi njeno uredništvo, izseljencem emigriranim v Južni Ameriki. Predzbor in še en članek, ki je namenjen celotni argentinski javnosti, sta pisana v španskem, vsi ostali članki pa v srbskem, hrvaškem in slovenskem jeziku. Prva številka ima 38 strani, tiskana je na dobrem papirju v velikem kvart formatu in ustanovitelj revije izražajo željo, naj bi ta revija z bogato vsebino in dostojno tehnično opremo ter ilustracijami postala center informacij z raznih področij gospodarskega in kulturno-političnega življenja naše domovine ter patriotičnega delovanja naše emigracije v Južni Ameriki. Zanimiv je izbrani članek o življenju in delu izseljenca Mihaela Mišanovića, ustanovitelja argentinske trgovske mornarice, dalje članek komunistična Cirila Krena o zgodovini slovenske glasbe. V članku »Jugoslovanski izseljenci čipom sveta« se obravnava življenje naše emigracije v posameznih deželah, v članku »La Cuestión de Trieste« pa nekateri podatki, ki doslej niso bili objavljeni v tisku, ki je dostopen našim izseljencem v Južni Ameriki.

Prvi jugoslovanski natečaj za izdelovalce violon. Društvo glasbenih umetnikov Srbije bo priredilo jeseni prvi natečaj sodobne jugoslovanske umetnosti izdelovanja violon. Podobna razstava in konkurz so bili v zadnjih petnajstih letih v Cremoni, rojstnem kraju Stradivarija, leta 1937 in 1949 v Amsterdamu, letos pa v Milanu. Za vse te natečaje je bilo izredno veliko zanimanje. Na jugoslovanskem natečaju bodo ocenjevali ton in izdelavo instrumenta (violone, violončela, viole). Izdelavo bodo ocenjevali po običajem internacionalnem načinu, ton instrumenta pa v koncertni dvorani ob klavirju in orkestru. Natečaja se udeležujejo profesionalni izdelovalci instrumentov in amaterji. Od Slovencev sodelujejo Blaž Demšar iz Ljubljane, Jože Gonze iz Maribora, Evžen Kosovel, Anton Stendler in Alojz Blejč, Mengoš.

Angleško gledališče v času britanskega festivala. Christopher Fry, ki je lani zaslovel predvsem v anglosaskih deželah s svojo dramo v verzih (*The Lady is not for burning*), obtoženec ne bo dosegel v Angliji niti novega dela: *A Sleep of Prisoners* (Spanj ujetnikov), ki ga igrajo sedaj v St. Thomas Church (cerkev sv. Tomaža) v Londonu. Gledališče se je vrnilo tja, od koder je prišlo, pripominja k temu »Neue Zürcher Zeitung«, pri čemer misli na misterije in moralne drame kot izvor moderne drame, ki so jih prvotno uprizarjali v cerkvah. Sicer tega dela se ne prodaja in ena in se zadržuje spet pred nalogo, boriti se za zmago dobrega. Na obhvatno se pa končno obrnejo z vprašanjem, ali so ljudje vere v dobro sploh še možni. — Tudi v drugih angleških cerkvah predvajajo sedaj verske igre. V St. Martin in the Fields na Trafalgar Square v Londonu uprizarjajo Miltonovo tragedijo »Samson Agonistes«, napisano v letu 1670, v kateri je Milton v postavi »Samson« Sarasona upodobil samega sebe. »Družba za verske drame« (Religious Drama Society) pripravila še druge uprizoritve v katedralah v Southwarku, Salisburyju in Colchesteru.

Umetniško gledališče (Arts Theatre) uprizarja v okviru »Shawovega festivala« 18 enodelank tega avtorja, od katerih so nekateri le malo znane in redko uprizarjane. Znan angleški kompozit Benjamin Briten je napisal novo opero »Ugrabitev Unkrice« (*The Rape of Lucrece*), ki jo uprizarjajo sedaj v »Liricnem gledališču« (Liric Theatre) v Londonu. Na Shakespeareovem festivalu, ki se vsako leto v Stratfordu, rojstnem kraju velikega dramatika, uprizarjajo letos predvsem njegove zgodovinske, pri nas zelo malo znane drame, kjer se je nekoč ureljali znani angleški igralec Michael Redgrave s svojo odlično igro v Rihardu II. V Birminghamu so pa uprizarili novo dramo poleg Sartrea najbolj znanega sodobnega dramatika Francije Anouilha »Bal des Voleurs« (Ples tatov).

Prispevek Laurencea Oliviera »Britanski festival«. V gledališču »St. James« v Londonu nastopata od 10. maja do septembra t. l. zakonca Olivier — Sir Laurence in njegova žena Vivian Leigh — s dvema tedenskima uprizoritvama: ena, pomembnejša Shakespeareova tragedija »Antoni in Kleopatra«, drug torej pa Shawova komedija »Cezar in Kleopatra«. »Kleopatra« — pri Shakespeareu 37-letna, pri Shawu 17-letna — igra obkrožat Vivian Leigh, oha partnerja pa njen mož. Kritika navdušeno hvali zlasti »ob« Kleopatrin in proglasa Vivian Leigh za eno največjih igralk 20. stoletja. Dotok občinstva je ogromen kljub fantastično visokim cenam vstupnic. Rezervacije se zbirajo iz vsega sveta za tedne in mesece naprej.

Sartrova drama dunajskem gledališču. Dunjsko gledališče v polnih mesecih ne kažejo del, ki bi bila omembe vredna. Edna častna izjema je najmanjše dunajsko gledališče Theater im Konzerthaus, ki uprizarja Sartrovo delo »Za zaprtimi vrati«. Dasi ni tu prav nič »političnih razmiselnjaj«, je gledališče vsak večer popolnoma razprodano. Trije ljudje so zaprti v enem prostoru, umrli so, v »pelit« so, drug drugemu neizrečeno niso a svojo eksistenco, a svojo preteklostjo in sedanjostjo. »Pekel, to so ostali« — ta stavek je srž, večnost je vedno nadaljevanje, ki se nikoli ne konča. Če kriče tolečno po vratih, se ta celo odpro, a prevzame nas nov strah in ne gremo iz prostora, ker ne moremo zamenjati že poznane bolečine za novo, neznano. Izredno močni so dialogi med obema ženama in možem.

Oha vnuha Riharda Wagnerja sta se pogodila z gledališčem v Rio de Janeiroju. Sao Paulo za mesec od aprila do junija priredijo letni festival, kjer bosta imela umetniško vodstvo pri izvedbi najbolj znanih Wagnerjevih oper.

21. muzejski »komeda«. V City-Art-Muzeju v St. Louisu (Missouri) so spremenili navado, desetletja staro uniformo muzejskega paznika. Obekli so ga v stola staro obleko iz muzejske zbirke. Po pripovedovanju preobremenega paznika je uspeh tega srednjoveškega viteza in zanimanje zanj ospanljivo veliko.

PRED IZIDOM CANKARJEVIH IZBRANIH DEL

Te dni izide v Cankarjevi založbi prvi zvezek široko zasnovane ljudske izdaje Cankarjevih izbranih del. Vsa zbirka bo predvidoma obsegala deset debelih zvezkov s po 500—600 stranmi in bo ne samo ena največjih in najboljšeznih knjižnih izdaj, kar smo jih dobili po vojni, ampak tudi po svoji literarnoumetniški strani ena najpomembnejših. Saj smo vsa leta po vojni o Cankarju mnogo govorili in pisali — toda slovenskemu bralcu — če si pred vojno ni mogel kupiti knjig — je bilo dostopnih pravzaprav bore malo Cankarjevih tekstov. Tista dva priložnostna zbornika, ki sta izšla, prvi leta 1946 in drugi 1948, sta bila takoj razprodana, prav tako pa tudi tistih nekaj izdaj v »Klasiku«. Knjige, ki so izhajale za njegovega življenja, so že prava muzejska redkost in redki so tisti srečnejši, ki ima-

zbirke v svesti, da more večjo okrnitev obsežnega pisateljevega dela odtehtati le tak izbor, ki kljub omejitvam ne bo zbrisal nobene bistvene poteze Cankarjevega ustvarjanja, o bo vendar prvenstveno upošteval tista njegova dela in tiste nagibe v njegovem delu, ki nam najjasneje izpričujejo veličino njegovega umetniškega in idejnokritičnega izročila. A tudi tako zasnovanemu izboru bi se še vedno postavljale široke meje, če naj bi se pisateljeva dela presojala in upoštevala zgolj po estetskih vidikih. Ti pa prireditelji te izdaje niso mogli biti edino odločilni: upošteval je mimo njih tudi še druge momente, ki so narekovali omejitve celo nasproti spisom velikih estetskih kvantitet. Tako se je predvsem zdelo potrebno, da se omeji snovno ponavljanje, in to ne le tam, kjer gre skoraj za vari-

tra Novljana, Gospa Judit, Križ na gori, V mesečini, Pohujšanje, Nina, Novo življenje, Kurent, Lepa Vida idr. pa Krpanova kobila in Bela krizantema ter vrsta manjših kritičnih in polemičnih spisov). Čeprav tu imenovanim delom to ni edina in večina izmed njih celo ne poglobljata problematika, bo mogla pričujoča izdaja upoštevati le del teh tekstov, zlasti še, ker se ji boletj Cankarjevi problemi oglašajo tudi še mnogokje drugod v njegovem delu. Dalje v ta izbor ni bilo prilegnjenih nekaj daljših spisov, zlasti pripovednega značaja, tudi zaradi tega, ker njih izrazita osebnost izpovedna osnova, postavljena v svet objektivnih odnosov, učinkuje blede in neprepričljivo, posebno kadar se združijo s prezastrto, težko umljivo simboliko (n. pr. Nina).

Izdaja bo obsegala dobro polovico vsega Cankarjevega dela ali približno tri petine del, ki so bila vključena v zbrane spise. Ta delež pa ne velja enako za vsa področja Cankarjevega ustvarjanja, temveč so med njimi precejšnje razlike: če se oziramo le na tekste, ki so se ti skali še za pisateljevega življenja, stoji na prvem mestu drame, takoj za njimi kritični in polemični spisi (obojje z nad tritetrstinskim deležem), medtem ko soji pripovedna proza nekoliko pod povprečjem, ki velja za celoto, pesmi pa dosega le nekoliko tretjino tistega, kar je objavil pisatelj sam. To razmerje se ne sklada povsem z dejansko pomembnostjo pisateljevega dela na posameznih področjih, zlasti se ne zdi pravilno Cankarjevi pripovedni prozi. Izoblikovalo pa se je na osnovi urednikovega načela, da bodi kvantitativno šibkejša skupina — če dela tudi sicer ustrezajo — pri izboru sorazmerno bolj upoštevana od močnejše, ki se prav zaradi tega da dovolj izbrpno predstaviti tudi z manjšim deležem. Na tej osnovi je Cankarjeva pripovedna proza, ki zavzema več kot desetkratni obseg njegovih dramskih tekstov, v naši izdaji toliko manj upoštevana od dramatike ali kritičnih in polemičnih spisov, medtem ko gre skromni delež, s katerim je zastopana Cankarjeva pesem, na račun njene manjše estetske cene in njene manjše pomembnosti v sklopu celotnega pisateljevega dela.

Izdaja bo urejena kronološko v okviru naslednjih skupin: pesmi, ertice in povesti, drame, kritični in polemični spisi. Vsakemu zvezku bodo na koncu dodane opombe z osnovnimi bibliografskimi po-

datki, s potrebnimi literarnozgodovinskimi in drugimi pojasnili ter z razlago manj znanih besed. Komentar se redoma ne spušta v vrednotenje pisateljevega dela ali v analizo njegovega razvoja, tudi ne objavlja odzivov tedanje kritike, marveč skuša pojasniti v glavnem le nastanek posameznega dela, t. j. ugotoviti, kjer podatki to omogočajo, kdaj in iz kakšnih razlogov je bilo delo zasnovano, kaj je njegova življenjska podlaga in kako je dozorelo do svoje končne redakcije in objave. Razen tega pa opozarjajo opombe tudi na zveze posameznih del z ostalim pisateljevim ustvarjanjem, zlasti sočasnim, in s tistimi širšimi zasnovami, ki so z njimi organsko zvezane. Znanstveno dokumentacijo v opombah je skušal urednik čimbolj omejiti, vendar jo je ohranil zlasti pri citatih in v primerih, kjer je to potrebno zaradi razvidnosti trditve. Daljše spise in knjige, ki niso zbirke, upošteva izbor le v celoti — odlomkov iz takih del izbrana dela ne bodo prinašala. Drugeče pri zbirkah (pesmi, ertice idr.): tu je notranja povezanost manjša in se dajo posamezni teksti izločiti brez večjega kvara. Tako bodo v tej izdaji upoštewane vse Cankarjeve zbirke razen Volje in moči, a samo ena v celoti (Troje povesti), ostale le delno, ta bolj, druga manj, kakor že ustrezajo prej zartanim vidikom. Vendar obravnava izdaja tudi taka dela — razen redkih izjem, ki so vselej posebej obrazložene — kot dano celoto in ne vključuje iz njih vzletih tekstov v grupacije, ki niso bile v avtorjevi zamisli.

Besedilo spisov je bilo vzeto iz zadnje pisateljeve redakcije. Jezik je sicer nekoliko moderniziran, ni pa v celoti izravnani s sedanjim pravopisom, kajti urednika je vodilo prepričanje, da je treba ohraniti ne le vse značilnosti Cankarjevega jezika v besedilu in slogu, ritmu in sintaksi, temveč — in to zadeva zlasti pričujoči prvi zvezek — tudi redke začetne pomanjklivosti njegovega pisanja, ki jih je pozneje sam domala opustil. Tako bo nudila izdaja tudi pregled nad razvojem Cankarjevega umetniškega jezika, omenjene jezikovne pege pa bodo v komentarju k tekstom pojasnile ob posameznih značilnejših primerih.

S tako obsežno ljudsko izdajo se bo Cankarjeva založba častno oddolžila svojemu imenu. Prvi zvezek, ki se bo, kakor rečeno, te dni pojavil na knjižnem trgu, obsega nekaj pesmi, t. j. izbor iz pesniške zbirke »Erotika«, ertice in povesti ter Vinjete.

Nove knjige za mladino

Charles Vildrac: Koziček Rdečegobček (Amadou le bouquillon)

Te dni je izšla v založbi Mladineke knjige povest o kozičku Rdečegobčku, delo znanega francoskega pesnika in dramatika Charlesa Vildraca. Charles Mesager — njegovo pravo ime — je sodobnik našega Cankarja in Zupančiča in se je rodil v Parizu leta 1882. Prva knjiga njegovih pesmi je izšla že leta 1905 in od tedaj urečavamo leto za letom na pariškem knjižnem trgu izdaje njegovih pesmic, kritik o likovni umetnosti in pa odreska dela. Vildracovo komedijo »Ladja Tenacity« (Le paquebot Tenacity 1919) so igrali minulo sezono v Hrvškem narodnem gledališču v Zagrebu. Komedija je bila v desetletju po izidu tudi na programu ljubljanske Dramе. — Tako je »Koziček Rdečegobček« prvo Vildracovo delo, s katerim se pomembni francoski

literat predstavlja našim bralcem, hkrati pa deveta knjiga, ki jo je Vildrac l. 1949 napisal mladini. (Med temi sta tudi dve odreski deli »Leteci zdravnik« ter »Medved in Paša«, znana predelava Scribejevega vaudevilla, ki so ga v letih pred drugo vojno igrali v pariškem gledališču za mladino, imenovanem »Scaramouche« pod umetniškim vodstvom Henriette Pascar.)

Pisatelj pripoveduje zgodbo o kozičku, ki uide mešarju, beži pred ljudmi in išče zavetja med živalmi, doživi vrsto napetih dogodivščin in slednjič srečno prišane v varstvu starega pastirja. Med deli svetovne mladinske literature je malo tako preprosto iskrenih literarnih umetnin, kot je Vildracova mojstrovina.

IZ ILUSTRACIJ J. A. CANTEA

Prepričevalo, s humorjem in poezijo nam pripoveduje umetniško zgodbo iz živalskega sveta, v nji pa se zrcali človeška družba z medsebojnimi odnosi, težavami in lepotami življenja. Pisatelj svetovno predstavlja vrsto živali, pozna jih, kakor da ume njihov jezik do odtenkov, napeto gradi zgodbo, organsko pretkano z očarljivo duhovitostjo. — Odlika Vildracove knjige je še posebej v tem, da ne nosi nobenih veljavih oznak mladinske literaturnosti, ampak je duhovito napisana literatura za vsakočar, ki verjame v lepo in dobro človeškega srca. — Vendar moram še posebej poudariti pomen te knjige za mlade bralce tja okrog desetih let. Sugestivno vpliva nanje, ko slika zapuščen živalco, pogumnega, otroško predrznega, bistrega in radovednega kozička, ki srečno prebide velike in majhne težave vsakdanjosti. S stvariteljsko domisljijo je francoski poet oživil svet živali in rastlin v preprosto, trdno zgrajeno zgodbo, ki ji v naši literaturi nimamo podobne. Zgodba o kozičku naj bi pomembno doživljale našemu desetletniku poleg nogometne tekme in športnih stav, saj je tako prepričevalno in mojstrsko napisana, da jo bodo babice še pozna leta pravile svojim vnukom kakor včasih o liici zvitozrepi.

V slovenščino je prevedel to klasično delce svetovne mladinske literature Francek Jakopin. Poslovenil je imena oseb — živali in krajev, vendar s posluhom ter približal dogajanja malemu bralcu — Ob citanju imas ubran, enoten vtis, le tu in tam bi se ustavili z vprašanjem na prevajalca, n. pr. zakaj imenuje ptico pastirica (la bergerette) in ne pastirica (la bergeronnette), pod katerim je poznano z razliko od deklice-pastirice. Res pa je, da sta slovar in pravopis na strani prevajalca. Tuje nam zveni tudi juščica — lonec za juho. — Knjigi v prid

Karikatura Hinka Smrekarja: Ivan Cankar kot Don Kihot

jo na knjižni polici vseh 20 zvezkov njegovih izbranih del.

Vsak izbor, izjavlja urednik zbirke prof. Boris Merhar, »pomeni bolj ali manj samovoljno poseganje v umetnikovo delo. Se toliko bolj problematično pa je tako poseganje pri pisatelju klasiku, kakršen je Cankar, ki je zapustil le malo takih del, da bi ne osvajala s čarom pristne umetnine, in ki se je tudi zavdal, da je pri njem vsaka novela kos njeg samega, kaplja njegove krvi, poteza na njegovi podobici. Zato si je bil urednik

ante (Njegova mati — Greh; O vojski — Otroci in starci) ali le za predelavo v drugo literarno zvrst (V mesečini, Razbojnik Peter — Pohujšanje v dolini šent-florjanski), temveč tudi v primerih širše tematične sorodnosti, ko se v celoti vrsti pisateljevih del v raznih premenah spovrača ena in ista trajna bolečina njegovega pisanja, kakor je to bila zanj predvsem problematika slovenskega umetnika in slovenske umetnosti v utesnjujočih prilikah njegove dobe (Polovanje Nikolaja Nikiča, Tuji, Življenje in smrt Pe-

Prvi srbski roman iz narodnosvobodilne vojne

Izid romana »Daleč je sonce« (Daleko je sunce) je najpomembnejši dogodek v srbski prozni literaturi letošnjega leta. Avtor tega romana Dobrica Ćosić je učinkoval kot pravo odkritje. Leta 1945 je objavil več podlistkov v mladinskih listih, ki niso imeli niti značaja ekic za kompozicijo, ker Ćosić takrat še ni mislil na to, da bi se ukvarjal z literaturo. Kakor mnogi borci je hotel tudi Ćosić rešiti svoje spomine iz narodnosvobodilne borbe pozabe in se tako oddolžiti soborem iz Rasinskega partizanskega odreda. Tako je prvotno nameraval napisati »Rasinsko kroniko«. Ćosić je bil najprej mladinski voditelj, član CK SKOJ za Srbijo, pozneje pa član Agitpropa CK Srbije in ljudski poslanec Čez dan je delal na političnem in družbenem področju, potem pa si je pritrigoval nekaj časa za rasinsko kroniko.

Ćosić je črpal kot mladenič s skromnimi knjižnimi izkušnjami, pač pa z živo domisljijo in nemirnega duha, v teh nočnih urah prvo književno izobrazbo, da je naposled razvil literaturo v strast. Opustil je politično delo in se ves posvetil literaturi. Ko je bila »Rasinska kronika« že napisana, jo je zavrgel na račun nove drzne zamisli: napisati roman o narodnosvobodilni borbi Rasine.

Tako je nastal roman, o katerem zdaj po Beogradu in v vsej Srbiji mnogo govore in ki je vzbudil zanimanje, kakršnega zadnja leta še ni bilo.

Ćosić se je povsem ločil od kronik, zlasti od fotografije, od tistega, kar se je posrečilo mnogim srbskim književnikom, in je z bujno umetniško domisljijo doživljeno prenesel dogodke na umetnostna tla. V tem smislu je »Daleč je sonce« že zdaj v srbski književnosti najresnejši poziv, napisati roman iz narodnosvobodilne borbe. Dejanje romana traja samo 15 dni. Spomladi 1942, ko je okupator malone zatrl vstajo v Srbiji in ko so ostale tu pa tam le posamezne partizanske skupine, je zanesel odred na Jastrebovcu v železnem obroču sovražne ofenzive. Uničenje je bilo malone neogibno. V takšnem položaju se je odred že razcepil. Komandant Uča je stal na etališču, da je treba ostati na Jastrebovcu in se tam boriti. Z njim so se etrinjali kmetje iz okoliških vasi, ki so se najraje borili na svojih tleh in blizu svojih hiš. Komisar odreda pa je mislil drugače. Po njegove-

vem mnenju naj bi »zapustili Jastrebac, sestopili v nižino Pomoravja in tako izigrali sovražno ofenzivo. S komisarjem se je strinjala večina članov Partije.

V okviru tega dramatičnega epopoda je Ćosić dalje razvijal dejanje in like. V romanu pa je prikazal še druge dramatične momente. Okupator je za enega Nemca ustrlel 100 Srbov. V tistih mračnih dneh, ko so bili Nemci na Volgi in

DOBRIĆA ĆOŠIĆ-GEDZA

ko so imeli srečo na vseh frontah, začenojajo aprilo požganih vasi in sprido žrtve borci in ljudstvo dvomiti: ali kaže boriti se za svobodo epričo tolikšnih žrtve, ali bo zgodovina odobrila ta boj, ali pa ga bo razglasila za nesmielno romantičnost? Ćosić je posegel globoko v psihologijo ljudi, jih prikazal v medsebojni primerjavi, v akciji in v psihološkem nehanju ter tako dramatično razvijal roman. Vzporedno s tem je prikazoval intimne drame posameznikov in

često prepletel roman z liricnimi razpoloženji in s poudarkom intimne človeške tragičnosti.

Brez predsodkov je Ćosić z globokim umetniškim pogledom v bistvo dogodkov in človeške miselnosti prekosil tišto književno slikanje v dveh barvah in dveh dimenzijah, ki je držalo srbsko književno prozo o narodnosvobodilni borbi in socialistični graditvi na ravni literarne publicistike. Dosegel je popolno skladnost umetniške slike in z zamotano umetniško resnico navezal pravi umetniški stik med bralcem in pisateljem. Njegov književni primer bo najbrž vplival tudi na druge književnike, zlasti mlajše, da se bodo ravnali po njegovem zgledu.

Do druge svetovne vojne je živel Ćosić v Drenovju, v vasi pri Trešnjenku. Ćosić je dokazal, da je mojster v slikanju miselnosti srbskega kmeta, saj piše zares v solohovskem slogu. Razen tega so se mu zelo posrečila poglavja, v katerih slika razpoloženje in notranje življenje svojih junakov. Čeprav osnovne teme romana ni do kraja obdelal in čeprav je ponekod izgubil v zasnutku napovedano dramatično smer, je napisal zelo tehtno in pomembno književno delo. V sodobni srbski književnosti imamo malo tako zrelih začetkov.

Glavna značilnost njegovega romana je neizenačenost, in sicer ne samo v vsebini in književnem gledanju, kjer se nam pokaže v prehodu iz globokega umetniškega pojmovanja v površno reportažo ali subparnost kronista, marveč tudi v slogu in jeziku. Njegov živahni in bogati slog postane prazen, brozjavno pretrgan in subparen v tistih delih romana, kjer je pisatelj v škodo ritma in učinka zunanje dramatičnosti opustil dramatično globino, ki je z njo roman začel. Ko bi bil bolj doledno urešničeval zamisli romana, ko bi se bil držal do kraja tistih v zasnutku napovedanih dramatičnih smeri, bi bil ustvaril zelo obsežno in tudi umetniško zelo zrelo delo. Ćosić je bil zelo blizu takšnega umetniškega uspeha. Da se mu ni do kraja posrečilo, so med drugim krive tudi nezadostne književne izkušnje.

Srbski književniki in kulturni delavci so sprejeli ta roman zelo ugodno. Po daljšem, včasih tudi nestrpnem čakanju je dobila srbska književnost zrelo književno delo o narodnosvobodilni borbi v Srbiji

Stvo Majstorović

NEMČIJA MED KLADIVOM IN NAKOVALOM

O GIBANJU ZA NEVTRALNOST NEMČIJE

Nedavno so tri zahodne velesile razglasile konec vojnega stanja z Nemčijo. S tem razglasom, ki so se mu pozneje pridružile še nekatere države, zahodnonemška republika sicer ni dobila kakšnih posebnih ugodnosti. Z njim se ni postala popolnoma enakopravna država, ni se še znebila Visoke zavezniške komisije ali zasedbenega statuta i. p., vendar pa je tudi pravno prenehala biti sovražna država, kar je pravzaprav prvi pogoj, če hočejo na Zahodu pritegniti Zvezno republiko v zahodnoevropski obrambni sistem.

Nastaja torej in se iz leta v leto vse bolj razvija nova nemška država. Ob njenem razvijanju pa se pojavlja vprašanje, kakšna bo ta država, kakšno vsebino ji bo dal nemški narod, kakšno bo njena zunanja politika? Za zunanji svet je to vprašanje pravzaprav že rešeno: Zahod in Vzhod, zahodna »Zvezna republika« in vzhodna, sovjetski birokraciji podložna »Demokratska republika Nemčija«. Med njima pa železni zastor.

Ni pa to vprašanje rešeno za Nemce. Njim je jasno, da bi do nastanka nove nemške države moralo priti zaradi nepretrganosti nacionalnega razvoja, ponovne krepitve gospodarske moči i. p., vendar jim ni nič manj jasno, da je prišlo do nastanka dveh nemških držav samo zaradi rivalitete velikih sil. Ves čas od brezpogojne kapitulacije so si tri zahodne velesile in Sovjetska zveza nenehno v laščah prav glede Nemčije. Spočetka, dokler so še upale, da bodo mogle ta vprašanja rešiti s pogajanjem, niso varčevale z besedami, s katerimi so druga drugo prepričevale, kakšna bodo Nemčija; zdaj, ko se je spor zaostрил, pa si niso več na čistem, ali se sploh še splošna nadaljevali neuspešne razprave o bodoči ureditvi nemške države. Šestletno razpravljanje o Nemčiji, ki je sčasoma prešlo v liciacijo, kdo bo Nemcem več pomnil in jih zvalil na svojo stran, je dovelo najprej do ustanovitve bonnske, malo zatem pa tako imenovane Demokratske republike, ukrepu ene strani je sledil protikupek in protest druge.

Prepad, ki loči vzhodno zasedbeno področje od zahodnega, se je vedno bolj poglobljal in nemško ljudstvo je zgubilo skorajda vse upanje, da bi mogle velesile ob sedanjih zaostritvi mednarodnega položaja še rešiti nemško vprašanje. Prav zato pa se pri njih samih pojavlja vprašanje, kakšna naj bi bila njih zunanja politika, konkretno, kakšen naj bi bil njihov odnos do velikih sil, kako bi sami mogli aktivno posesti v politična dogajanja, da bi pomagali razvezati nemški vozel, ki je povzročil povojnemu svetu že toliko ne-mira, njim samim pa prinesel boleči pre-rez Nemčije na dva politično, gospodarsko in socialno nasprotujoča si dela. Kakšen naj bi bil njihov odnos do dveh glavnih rivalov, kako naj obrnejo plašč, da bi čimprej dosegli gospodarsko in politično enotnost Nemčije, da bi se čimprej znebili zasedbenih sil, nezaželenih varuhov, kako bi se otresli mučnega položaja med kladivom in nakovalom — to je vprašanje, ki teži Nemce zlasti zdaj, ko je skorajda jasno, da velike sile ne bodo rešile svojih razprtij s pozitivnim sklepom glede Nemčije.

Malo jih je, ki bi videli rešitev iz sedanjega, gotovo ne zavičajnega položaja v popolni naslonitvi, bolj rečeno podreditvi Nemčije politiki Sovjetske zveze. Četudi zavzema že del časa v vzhodnonemški propagandi častno mesto predvsem nacionalni moment, čeprav se tam na ves glas dozdnevno borijo za ohranitev miru, četudi prav tam zelo spretno izrabljajo zahtevo po enotnosti Nemčije, po skorajšnjem odhodu zasedbenih sil in sklenitvi mirovne pogodbe še v tem letu, četudi se je včasih težko upirati vabljivemu klicu z Vzhoda — »Nemce za eno mizo«, je vendarle nemško ljudstvo na vse te pozive in vabe večinoma gluho. Režim v sovjetskem zasedbenem področju, meja na Odri-Niži in ne nazadnje agresivnost sovjetske zunanje politike vseh povsod po svetu so storili svoje. Z izjemo vodilnih članov SED na Vzhodu in KPD na Zahodu odklanjajo Nemci skorajda v celoti vzorec, ki jim ga ponuja sovjetsko zasedbeno področje, odklanjajo vsakršno misel, da bi se njih položaj v perspektivi zboljšal, če bi se zunanje-politično orientirali predvsem na Vzhod. Narobe, prav početje sovjetskih oblasti v Vzhodni Nemčiji in drugod je postavilo nemško ljudstvo — vsaj tisti del, ki lahko izbira — pred samo dve odločitvi: ali se postavi ob bok Zahodu, v upanju, da mu bo to prineslo čimprejšnjo osvoboditev, enakopravnost in združitev, ali pa voli nevtralnost, pričakuje, da si samo od te lahko obeta kaj pozitivnega.

Na čelu teh, ki so se odločili za Zahod, staj zdaj predvsem dve sili: nemška meščanska politika s svojimi katoliškimi voditelji in pa socialna demokracija. Čeprav je njuna zunanje-politična orientacija na Zahodu, pa je med njima vendarle precejšnja razlika.

Grobo skicirano bi bilo njuno stališče naslednje:

Meščanstvo s svojim vodilnim predstavnikom CDU (krščansko-demokratska unija) je za čim tesnejšo povezavo s katoliškim Zahodom. Pri njem ni bilo posebnih pomislekov ob ustanovitvi zahodnonemške države, Adenauerjeva CDU ni zahtevala, da se posebno poudari samo začasni značaj te državne tvorbe, ker je računala, da bo prav v njenem okviru veliko lažje dobiti kredite iz Marshallovega načrta, da bo s tesno naslonitvijo na Zahod lažje obnoviti gospodarstvo, doseči enakopravnost, da bo z najtesnejšo naslonitvijo na katoliško Francijo lažje dobiti vstopnico za Evropsko skupnost itd. Zato je bila tudi kritika — denimo — porušena statuta s strani katoliških voditeljev izredno prizanesljiva, zato so tudi oberoč zagrabil za Schumanov načrt; zato so tudi pomisleki glede raznih ukrepov zasedbenih oblasti vedno lepo orokavčeni, zato je v posarskem vprašanju njihovo stališče veliko bolj zmerno, kakor je pogodu nemškemu ljudstvu, zato

so brez pomislekov pristali na remilitarizacijo Nemčije itd.

Drugače pa je s Schumacherjevimi socialnimi demokrati. Nemška socialna demokracija je bila pravzaprav prva politična sila v Nemčiji, ki se je znašla v odkritem boju proti vzhodnonemškemu režimu, razen tega pa tudi ni priključila vsakemu ukrepu zahodnih zasedbenih oblasti ali pa sklepu zahodnih držav glede Nemčije. Pri ustanovitvi bonnske republike so imeli socialni demokrati močne pomisleke, ker so se bali, da se s postavljanjem te državne zgradbe odpovedujejo vzhodnim zasedbenim področjem. Njihova kritika porušene statuta je veliko bolj boleča kakor ugovori katoliške CDU, njihovo grajanje francoske politike glede Posarja Francozom zelo neljubo, njihov odnos do zasedbenih sil veliko bolj kritičen kakor odnos krščanskih voditeljev. Socialna demokracija se sicer ozira proti Zahodu, vendar najprej zahteva, naj bo temelj zahodne politike enakopravnost vseh držav, naj zahodne države ne imajo nemškega ljudstva za objekt, ki ga lahko oblikujejo s tujo voljo, naj se zavedajo, da ne bodo razni načrti o gospodarski in vojaški strukturi prispevali k enotnosti Evrope vse dolje, dokler ne bo osnovne enakopravnosti na političnem torišču. Socialni demokrati odklanjajo Schumanov načrt, ker menijo, da zapostavlja Nemčijo, da desetletja škodovali nemškemu gospodarstvu in da je z njegovo pomočjo nemogoča ustanovitev demokratske Združene Evrope. Prav tako niso za remilitarizacijo Zahodne Nemčije, dokler Zahod ne bo praktično dokazal, da ne meni z nemško vojsko in na nemškem ozemlju braniti svojih držav, dokler ne bodo anglosaksonske države povezale svoje vojaške in nacionalne usode z nemško.

Skratka — prvim kakor drugim se zdi, da je možnost združitve, enotnosti, obrambe in sploh dobročestnosti Nemčije samo na Zahodu in čeprav so med obojimi pomembne razlike, sovjetske propagande prav nič ne moti, da ne bi obojim vtrajno obešala vzdevka angloameriških agentov.

Obstojta pa v Zahodni Nemčiji druga, povsem nasprotna struja, ki se ji zdi, da je našla pravi ključ za rešitev nemškega vprašanja. In sicer naj bi bil ta ključ — nevtralnost Nemčije. Nevtralizacija Nemčije pod mednarodnim nadzorstvom naj bi bila pot, po kateri bi nemški narod dosegel odhod zasedbenih čet, združitve države in dobil enotno, suvereno, vsemensko vladno. Nasprol se nemskim nevtralizmom ne posveča posebnosti, a glede na vpliv, ki ga imajo na velik del nemškega ljudstva, pa celo premajhna pozornost. Izven nemških meja privlačujejo pogleda veliko bolj poborniki ideje nevtralnosti Francije ali Italije, posebno se zato, ker bi hoteli to nevtralnost vzeti v zakup ljudje, ki sami še zdaleč niso nevtralni, ampak stoodstotno na strani sovjetske zunanje politike. Gibanje za nemško nevtralizacijo pa ne povzroča prevelikih skrbi in zato tudi ne privlači posebne pozornosti, ker je sovjetska agresivna politika tista, ki sama najbolj ruši iluzije dobro mislečih ljudi, ki žive v dobri veri, da bi samo nevtralizirana Nemčija mogla doseči gospodarsko in politično enotnost, hkrati s tem pa tudi pomirjujoče vplivati na oba vojaška bloka, med katerima teži.

Misel nevtralizacije Nemčije zagovarja sicer številčno majhna skupina, njen vpliv na splošno razpoloženje ljudstva pa je vendarle precejšen. Vodilni poborniki teorije nevtralnosti, med katerimi samimi pa so vendarle večje ali manjše razlike, so profesor zgodovine dr. Ulrich Noack, protestantski pastor dr. Martin Niemöller, bivši notranji minister bonnske vlade dr. Gustav Heinemann in dr. Günther Gereke (nekdanji spodnjejaški minister preskrbe, ki so ga izključili iz CDU zaradi samovoljnih pogajanj s predstavniki vzhodnonemškega zasedbenega področja). Najpomembnejša med njimi pa sta vsekakor prof. Noack in pastor Niemöller.

Profesor Noack, ki se mu zdi, da je mogoče zavarovati mir z nevtralizacijo Nemčije, je zbral svoje pristaše v tako imenovanem Nauheimskem krogu, ki pravi, da je »mestnarski krog, v katerem lahko sodelujejo vsi ljudje iz gospodarske, politične ali kulture sredine in katerega edina naloga je podrobno obdelati in predložiti javnosti v diskusijo vodilno misel, misel nevtralnosti Nemčije.«

V številnih predavanjih in diskusijah je zastopal Ulrich Noack teorijo, da je naloga Nemčije v sedanjem, povojnem svetu v neoboroženem, nevtralnem posredovanju med Atlantsko skupnostjo in Vzhodnim blokom. To nalogo bi mogla izpolnjevati Nemčija le, če bi bila združena v federativno državo (federativna zato, ker bi samo v federaciji lahko obdržala n. pr. Vzhodna Nemčija tiste gospodarske in socialne posebnosti, ki jih je doživela po vojni, kakor tudi glede na Francijo, ki se na Zahodu še prav posebno otepa misli na nek novi centralistični nemški rajh), če bi bila demilitarizirana in avodna zasedbenih čet.

S svojo teorijo nevtralnosti Nemčije prof. Noack ni žel posebnih uspehov med vodilnimi politikami Zahodne Nemčije. Le-ti so mu najprej odkrili posluš, ker pa ni popustil, so ga kasneje začeli celo sumiti, da zavestno ali podzavestno služi sovjetski zunanji politiki.

Na vzhodu Nemčije so namreč Noackovo gibanje spočetka demonstrativno pozdravljali, uradni organ sovjetske zasedbene oblasti »Tägliche Rundschau« pa je takrat, na predvečer pariške konferen-ce štirih (1949) razvil v njegov prid zve-nečo propagando in še posebej izkoriščal prepoved zasedanja Nauheimskega kroga. Povábil so celo Noacka, naj obišče Vzhodno Nemčijo, kjer je v predavanjih vodilnim članom SED razvil svojo misel o nevtralnosti. Prvo predavanje, ki ga je

imel, pa mu je dalo tudi prviokus po pelinu. Voditelji vzhodnega področja so mu odkrito dali vedeti, da o kakšni nevtralnosti Nemčije ne more biti govora, na vsa njegova prepričevanja pa so odgovorili sicer še ljubeznivo, vendar z ironijo, ki je dala slutiti njihove prave namene.

Noack pa si je še naprej prizadeval, da bi teorija o nevtralnosti Nemčije — kot pogoj za ohranitev miru — poglajala korenine po vsej Nemčiji. Na Zahodu pa so bili za njegove ideje še naprej nedostopni in so celo prepovedali kongres Nauheimskega kroga, ki ga je hotel sklicati po vrnitvi iz Vzhodne Nemčije (novembra 1949). Resda je Leipzški »Kulturbund« takoj ponudil Noacku, naj bi bil kongres v Leipzgu, sedaj je vzhodnonemška propaganda spretno izkoriščala vse zapreke, ki mu jih je delala bonnska vlada, vendar so se zanj tudi na Vzhodu močno ohladili. Pariška konferenca je bila mimo, prepad med velikimi tremi in Sovjetsko zvezo, s tem pa tudi med Vzhodno in Zahodno Nemčijo, se je še bolj poglobil, na Vzhodu so se nekateri meščanski politiki malo preveč zagreli za misel nevtralnosti — in vzhodnonemške oblasti so morale pokazati pravo barvo. Začele so preganjati vse »nevtralist«, predsednik vlade tako imenovane Demokratske republike Walter Ulbricht, ki je na prvem sestanku ljubeznivo odgovarjal Noacku, pa ga je sedaj začel najostreje kritizirati in je celo izjavil, da se »mora vsakdo, ki resno želi ohranitev miru, najodločneje boriti proti nevtralnosti.«

Profesor Noack pa je na vsak način želel obdržati posredniško vlogo med Zahodom in Vzhodom. Zato je znova predaval v Vzhodni Nemčiji, vendar je bil njegov poskus docela brezploden, ker so ga surovo zavrnili in mu celo naprtili obzobjo, da je »angelski agent«.

Sele po tem neuspehu je Nauheimski krog zavzel bolj kritično stališče do SED ter ugotovil, da je Enotna socialistična stranka odgovorna za težke razmere v sovjetskem zasedbenem področju ter sploh za položaj v Nemčiji.

Začetek korejske vojne je dal Nauheimskemu krogu novega poleta. Prav na primeru Koreje je Noack znova skušal dokazati trdnost teorije o nevtralnosti, češ da bi do severne agresije prav gotovo nikoli ne prišlo, če bi velike sile, potem ko so evakuirale Korejo, tudi svedčano garantirale njeno nevtralnost. Če bi bile pripravljene storiti to glede Nemčije, potem se tu ne bi nikoli mogel ponoviti korejski primer.

Nauheimski krog je razvil po korejskem spopadu zelo živahno dejavnost, zlasti še, ko je prišlo ob koncu leta do razgovorov o remilitarizaciji Nemčije. Takrat je zajela Nemčijo precejšnja notranjepolitična kriza. Noack se je večkrat sestel s pastorm Niemöllerjem, ki je najostreje grajal načrt o remilitarizaciji, ter z dr. Heinemannom, ki je tedaj prav zaradi razgovorov o ponovni oborožitvi Nemčije odstopil kot notranji minister bonnske vlade. Noack si je prizadeval ustvariti neko »tretjo silo«, ki naj bi uresničila njegovo misel o nevtralnosti, kar pa mu ni uspelo. Vendar pa je skupno z dr. Heinemannom in dr. Gerekejem izdal »Apel proti oborožitvi Nemčije« (Heinemann je svoj podpis pod tem apelo takoj nato preklical, ker ga je podpisala zelo mešana družba, med drugim izrazili nacisti, n. pr. Otto Remer, razen njih pa tudi odkriti poborniki vzhodnonemškega režima), v marcu tega leta je organiziral »Nemški kongres za aktivno nevtralnost«, na njegovo pobudo pa so se v istem mesecu sestale še nekatere podobne skupine, ki so se združile v »Zvezo nasprotnikov vojaške službe«. Kmalu na to pa je njegovo gibanje zopet začelo zgubljati sapo.

Izhodišče Noackove teorije o nevtralnosti je, da noče začeti niti ena niti druga nasprotujoča si stran nove ofenzivne vojne, da bi se je rade obe dve izognile, še več, da je pravzaprav sovjetska politika v defenzivi, njeno oboroževanje in njene grožnje pa samo sredstvo, s katerim upa držati nasprotnika čim dlje od sebe. Nevtralna, demilitarizirana Nemčija pa bi mogla — meni Nauheimski krog — osvoboditi Sovjetsko zvezo vsakega strahu, z ozirom na svoj geografski položaj ter povezava z nevtralno Švicjo, Švedsko, Finsko in Avstrijo pa tvoriti vmesen pas med obema nasprotnikoma ter prevzeti vlogo idealnega posrednika.

Tega mnenja se Noack trdozvo oprijemlje. Zato mu tudi na Zahodu v prvi vrsti zamierijo, da je n. pr. videl, da se v Vzhodni Nemčiji odvija politično življenje izključno po kopitu, ki ga daje sovjetska birokracija, ne pa težnja po nevtralizaciji, da je dalje videl, kako je tamonjski režim s svojimi policijskimi, polvojaškimi formacijami vse drugo, samo ne izraz želje po demilitarizaciji — da je za vse tamonjske razmere obsodil samo vladajočo SED, še naprej pa trdoglavo mižal pred dejstvom, da vodilni funkcionarji SED v resnici prav nič ne morejo in ne smejo, če jim tega ne dovolijo sovjetska zasedbena oblast. Tudi pri severnokorejski agresiji mu očitajo, da je iskal vzroke samo v pomanjkanju ustrezajočih ameriških in sovjetskih garancij o nevtralnosti Koreje, ni pa videl, da je agresijo sprožila druga roka, da se za nenadnim bliskovitim napadom skrivajo določeni cilji sovjetskega imperializma.

Težko je reči, da Noack vsega tega ni videl. Verjetneje je, da se vsega tega zaveda, da pa se izogiba to tudi priznati, ker ve, da bi se v trenutku, ko bi ožigal sovjetski imperializem, razjela vsa njegova stavba nevtralnosti. Ruše se še naprej oklepa ideje o nevtralizaciji Nemčije v upanju, da se bo morala Sovjetska zveza v lastno korist nekoč le odreči Vzhodni Nemčiji in tam postavljenemu režimu, če se bodo na Zahodu pojavile sile, ki se ne bodo hotele vezati samo na zahodne

države. Kaže pa, da se mu tudi to upanje, posebno v zadnjem času, vse bolj maje.

Morda še več vroče krvi in še več viharja kakor prof. Noack je povzročil v Zvezni republiki pastor Niemöller.

Pravzaprav je Niemöller sprožil prva večja nezadovoljstva tako domačih kakor zasedbenih oblasti januarja 1948, ko je precej ostro nastopil proti zakonu o denacifikaciji in za nekatere njegove člene celo dejal, da so nekaj takega kakor judovska zvezda, ki so jo v času tretjega rajha morali nositi židje.

Najbolj pa se je zameril s svojimi izjavami ob ustanovitvi bonnske republike konec 1949. Dopisniku »New York Herald Tribune« je izjavil, da bi se »Nemci v skrajnem primeru sprizajčili s komunistično diktaturo, če bi na ta način dosegli enotnost Nemčije«. Zastopniku »Neue Zeitung« pa je dejal, »da bi nemško ljudstvo — kolikor bi bilo postavljeno pred izbiro ali enotnost ali razdelitev — laže preneslo rusko diktaturo«. Razen tega pa je še pristavil, da je — po njegovem mnenju — zgubila Nemčija z ustanovitvijo bonnske države, za katero se večina Nemcev ne bo borila, svoj prejšnji položaj kot najmočnejša protestantska država kontinenta, ker je »Zvezna republika katoliška država«.

Njegove tedanje izjave, v katerih prihaja do izraza njegova težnja po enotnosti Nemčije, njegov odpor proti politiki velesil, pa tudi njegov protestantizem, so mu prinesle tostran Elbe ostro kritiko, onstran, na vzhodnem področju, pa so ga začeli na moč hvaliti. Zaradi graje, ki ji je bil izpostavljen, pa tudi zaradi odobravanja, ki jih je bil deležen na Vzhodu, je Niemöller kmalu nato objavil v wiesbadenskem dnevniku izjavo, ki je pravzaprav njegov bodoči program. Med drugim pravi takole:

»Ali je sploh potrebno, da nas Nemce iz obse zasledbenih področij vedno znova sprašujejo, na čigavi strani bomo stali? Veliko bolj bi bilo, če bi državniški sveta začeli premišljevali — in če bi tudi nam dovolili, da z njimi premišljujemo — kako bi mi vsi skupaj mogli služiti miru. Vseskozi verjetno je, da bi konstruktivna rešitev, ki bi napravila konec razdelitve Nemčije in nemškega ljudstva, prispevala hkrati tudi k izboljšanju svetovnega položaja. Dejstvo je, da bi morala biti po sklepih potpisane spoznanja Nemčija enotno upravljana. Dejstvo je, da razdelitev nemškega ljudstva ni morda posledica neenotnosti Nemcev, marveč da so jo povzročile zasedbene sile. Dejstvo je, da je Organizacija združenih narodov tista, ki je poklicana, da odstranjuje žarišča nemirov, in ki je že v več primerih dala koristne rezultate. V trenutku, ko bo sedanjo zasedbo štirih držav nadomestila enotna zasedba Združenih narodov, se bo zrušila tudi železna zavesa sredi Nemčije. Ko bo do tega prišlo, bo odprta tudi pot do resnične, neoporečne, nove demokratske ureditve v Nemčiji.«

Organizacija združenih narodov in mir, to je Niemöllerjev program, pa bodi glede Nemčije same ali katerega koli drugega dogodka in zapletljaja na svetu.

V času lanskega predloga o remilitarizaciji Nemčije je bil Niemöller med prvimi, ki se je z ostrimi besedami uprl misli na vsako ponovno oborožitev. Po njegovem je oboroževanje Zahodne ali Vzhodne Nemčije samo oboroževanje enega dela nemškega naroda proti drugemu. Prav tako pa se proti oboroževanju Zahodne Nemčije, ker ogroža obstoj tamonjske demokracije in ker se mu zdi, da oborožitev ne bo mogla preprečiti vojne. Niemöller ni varčeval z besedami, s katerimi je lani ostro obsodil načelni Adenauerjev pristane na upostavitve nemške vojske in s katerimi je med nemškim ljudstvom vzbujal protimilitaristično razpoloženje. S svojim dobrim govorniškim darom, še bolj pa z ostrimi besedami, s katerimi je vedno zadel v polno, je po eni strani vzbujal veliko pozornost in imel zlasti v tistem času velik vpliv na splošno razpoloženje ljudstva (posebno še na razpoloženje protestantov), po drugi strani pa je bila prav zato njegova politična dejavnost tarča ostrih kritik skoraj vseh zahodnonemških političnih prvakov in strank (še najbolj so mu prizanašali in ga skušali razumeti socialni demokrati), ki so mu ostro vračali z ostrim, včasih celo s podtikanjem.

Tudi okoli Niemöllerja je vzhodnonemška propaganda nastavljala svoje mreže in skušala njegov program in njegovo predanost miru izkoristiti, dokler gre. Njegove izjave v prilog pacifizmu, njegovo ostro kritiko zahodnonemške vlade, njegova »odprta pisma« kanclerju Adenauerju i. p. razširja vzhodnonemška propaganda kar naprej, pa čeprav so bile nekatere dane pred letom ali dvema, ker bi hotela s privajanjem njegovega ugleda in vpliva kovati svoj informbirojski politični kapital. Pri tem je prav nič ne

moti, da Niemöller sicer razglasa nereprezentativnost bonnske vlade, da pa hkrati razglasa tudi nereprezentativnost vzhodnonemškega režima, pri katerem se prav posebno poudarja nasilje, s katerega pomočjo ta vlada. Trdokoži vzhodnonemški propagandi ne gre do živega, če se še tako ostro izrazi o agresivnosti sovjetske politike; vse to preliči, zanjo so važne samo njegove, ne dosti manj ostre izjave o zahodnem režimu, ki jih razširja tako med večidel protestantskim prebivalstvom vzhodnega področja kakor tudi med ljudstvom Zahodne Nemčije. Zaradi njegovih ostrih izjav, ki jih vzhodnonemški emisarji ves čas enostransko izkoriščajo, mu anogi politični nasprotniki radi podtikajo, da greta njegov pacifizem in njegova težnja za sporazumom v prilog sovjetske zunanje politike, da dela na tem, kako bi nevtralna, od nikogar branjena Nemčija postala plen sovjetske agresije.

Niemöller sam pa pravi, da ni načelni pacifist, pač pa da ga je sedanjí čas prisilil k ostrim kritikam te ali one strani, da ostro graja vse, kar koristi razdelitvi Nemčije in kar ogroža mir.

Pri vsej njegovi politični dejavnosti, pri vsej neusmiljeni ostri besedi, s katero kritizira Zahod in Vzhod in s katero se bori proti remilitarizaciji Nemčije, pa prihaja vseskozi na dan osnovno: mnenje, da je za nemško ljudstvo v celoti veliko boljše, če se morebitnega bodočega obračunavanja ne udeležijo, predvsem pa prizadevanje nekoga, ki bi ne hotel biti soodgovoren, če bi v resnici prišlo do nove prelivanja krvi.

Krog odkritih pristašev bodisi Noacka bodisi pastora Niemöllerja je resda številčno majhen, vendar pa je njun vpliv (posebno še slednjega) na nemško javnost zelo velik. Ta vpliv pa ima korenine predvsem v ostritvi spora med Vzhodom in Zahodom, prav tako pa tudi v gibanju »Ohne mich«, uperjenem proti vodilnim političnim strankam na Zahodu. (Med diskusijo o remilitarizaciji Nemčije se je tamkaj pojavilo geslo, ki je kmalu prevladovalo vseh povsod, v vsem javnem življenju: »Ohne mich«. Lahko remilitarizacija — samo brez mene. Totalni poraz, s katerim se je za Nemce končala totalna vojna, razdejanje, smrt, pomanjkanje, to je nemškemu narodu vzelo vso voljo, da bi se še kdaj šel vojsko in vojake.) Zato je tudi v posebno razburkanem času po korejskem spopadu — ko se je znotraj Nemčije razveljavila borba okoli vprašanja ponovne oborožitve, ko so zahodne zasedbene sile začele govoriti namesto o dokončnem uničenju nemškega militarizma o ponovni oborožitvi Nemčije, ko so v Kremlju začeli govoriti, da ne bodo stali ob strani in gledali porajanja nemške vojske, ko je prav zaradi tega vprašanja odstopil notranji minister dr. Heinemann i. p. — misel nevtralizma tudi pridobila na vplivu. Takrat so postali razen resnično iskrenih pobornikov nevtralizma, ki menijo, da bi le-ta mogel ohraniti Nemčijo in svetu mir, čez noč pacifisti in nevtralisti celo nekdanji hitlerjevski vojskaki, ki se jim je zdelo, da se ne bo dalo prav nič storiti z neko na hitro roko improvizirano vojsko, da je zato bolje zateči se k ideji nevtralizma. (Razen Noacka, Niemöllerja, Heinemann in nekaterih drugih iskrenih pobornikov nevtralne, demilitarizirane Nemčije so v zahodni Nemčiji tudi druge, izrazito nacionalistične ali profašistične skupine, kakor nacistična »Deutsche Reichspartei«. Le-te vidijo v nevtralizmu samo most, čez katerega bi mogli doseči veličino in moč nekdanjega rajha. Po njihovem bi mogla »nevtralna« Nemčija, ko bi se dovolj okrepila, obrniti jadra in iti s tistim, ki bi ji več ponudil, proti nasprotniku. Ernest Otto Remer, nekdanji nacistični general, ki se baha, da je edini človek, ki je ostal Hitlerju zvest do zadnjega, je sicer podpisal Noackov »Apel proti oborožitvi Nemčije«, tudi pravi, da ni niti za Vzhod niti za Zahod, vendar pa zahteva obnovo nemškega rajha v »polnem obsegu«, v mejah iz leta 1938, in celo odkrito namiguje, da bi mogli Nemci, če bi bilo potrebno, brez nadaljnega prevzeti vlogo prometnega policaja Sovjetske zveze.)

Od začetka korejske agresije do letošnje pariške konference so nemški nevtralisti krepili svoj vpliv, od pomladi dalje pa je začel znova plahneti. Na temelju politike, ki jo vodi Sovjetska zveza, je prišlo nemško javno mnenje do ponovne nega prepričanja, da sovjetski zunanji politiki ni ne za demilitarizirano ne za nevtralnno enotno Nemčijo, ampak da ji gre samo za takšno nemško državo, ki bi bila voljno orodje ruskega imperiaizma. Agresivnost sovjetske zunanje politike sama najbolj ruši iluzije o miru, enotnosti in združitvi Nemčije, kar naj bi bilo mogoče doseči z nevtralizacijo nemške države; nazven se to opaža v tem, da je v zadnjih mesecih znotraj Nemčije občutno popustil odpor proti ponovni oborožitvi.

D. Benko

Trgovsko
podjetje

HRANA

UPRAVA
LJUBLJANA
Rimska cesta 2
telefon 21-42

vas v svojih 30 poslovalnicah oskrbuje z živili in raznim drugim blagom v zajamčeni in prosti prodaji. Priporočamo se in vas vabimo na obisk. — Postreženi boste kulturno in točno